

Y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol

Memorandwm Esboniadol i Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Awdurdodau sy'n ddarostyngedig i ddyletswydd ynghylch Anghydraddoldebau Economaidd-gymdeithasol) (Cymru) 2021

Lluniwyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan y Gyfarwyddiaeth Cymunedau a Threchu Tlodi ac fe'i gosodir gerbron Senedd Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1

Datganiad yr Aelod

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwylidig Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Awdurdodau sy'n ddarostyngedig i ddyletswydd ynghylch Anghydraddoldebau Economaidd-gymdeithasol) (Cymru) 2021. Rwyf wedi fy modloni bod y manteision yn cyfiawnhau'r costau tebygol.

Jane Hutt

Dirprwy Weinidog a Phrif Chwip

9 Chwefror 2021

Tudalen gynnwys

Rhestr o'r byrfoddau Tudalen 4

RHAN 1 – MEMORANDWM ESBONIADOL

1. Disgrifiad	Tudalen 5
2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad	Tudalen 5
3. Y Cefndir Deddfwriaethol	Tudalen 6
4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael	Tudalen 7
5. Ymgynghori	Tudalen 15

RHAN 2 – ASESIAID EFFAITH RHEOLEIDDIOL

6. Opsiynau	Tudalen 17
7. Costau a manteision	Tudalen 17
8. Ymgynghori	Tudalen 33
9. Asesiad o'r Gystadleuaeth	Tudalen 33
10. Adolygiad ar Ôl Gweithredu	Tudalen 34

Rhestr o'r byrfoddau

Deddf 2010

Y Ddyletswydd

Y Rheoliadau

Deddf Cydraddoldeb 2010

Y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol

Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Awdurdodau sy'n ddarostyngedig i ddyletswydd ynghylch Anghydraddoldebau Economaidd-gymdeithasol) (Cymru) 2021

Cyrff cyhoeddus perthnasol

Bydd yr awdurdodau cyhoeddus canlynol yng Nghymru yn cael eu cynnwys yn y Ddyletswydd, gan eu bod yn diwallu'r prawf 'awdurdod perthnasol' a nodir yn adran 2(6) o Ddeddf 2010:

- Gweinidogion Cymru;
- Byrddau Iechyd Lleol;
- Ymddiriedolaethau'r GIG;
- Awdurdodau Iechyd Arbennig (sy'n gweithredu yng Nghymru yn unig);
- Unrhyw gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol.
- Awdurdod Cyllid Cymru;
- Awdurdodau Tân ac Achub; ac
- Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.

RHAN 1 – MEMORANDWM ESBONIADOL

1. Disgrifiad

- 1.1 Er mwyn i'r Ddyletswydd Anghydraddoldeb Economaidd-gymdeithasol ddod i rym yng Nghymru, mae angen cychwyn Rhan 1 o Ddeddf 2010.¹ Mae Adran 1 yn nodi'r Ddyletswydd ei hun, ac ar ôl ei chychwyn, bydd yn berthnasol i'r cyrff cyhoeddus yng Nghymru sydd wedi cael eu rhestru yn adran 1(3) o Ddeddf 2010¹. Mae Adran 2(4) o Ddeddf 2010² yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau, a fydd yn ychwanegu at y rhestr yn adran 1(3) o Ddeddf 2010¹, gan bennu'r cyrff perthnasol y bydd y Ddyletswydd yn berthnasol iddynt yng Nghymru. Cafodd Adran 2 o Ddeddf 2010² ei chychwyn ym mis Tachwedd 2019 cyn yr ymgynghoriad. Ar 31 Mawrth 2021, y dyddiad y bwriedir i'r Ddeddf ddod i rym, bydd gweddill Rhan 1 o Ddeddf 2010¹, adrannau 1 a 3 yn cael eu cychwyn gan Orchymyn pellach.
- 1.2 Mae'r Memorandwm Esboniadol hwn, gan gynnwys yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol, yn rhoi sylw i effaith deddfu'r Ddyletswydd ar y cyrff cyhoeddus hynny a restrir yn y Rheoliadau.
- 1.3 Mae'r Rheoliadau'n fecanwaith deddfwriaethol a luniwyd i helpu i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau yng Nghymru. Bydd y Rheoliadau, ynghyd â'r Gorchymynion Cychwyn³ (mae un ohonynt eisoes wedi cael eu wneud, a bydd y llall yn cychwyn y Ddyletswydd ei hun o dan adran 1 o Ddeddf 2010¹) yn adeiladu ar waith da cyrff cyhoeddus yng Nghymru o ran mynd i'r afael ag anghydraddoldebau ac yn adeiladu ar ddarpariaethau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015⁴ i greu 'Cymru sy'n fwy cyfartal'.
- 1.4 Bydd y Rheoliadau'n rhestru'r cyrff cyhoeddus perthnasol, a fydd o dan ddyletswydd statudol, wrth wneud penderfyniadau strategol, fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion, i ystyried sut gallai eu penderfyniadau helpu i leihau'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 1.5 Yn gryno, bydd y Rheoliadau hyn yn diwygio adran 1(3) o Ddeddf 2010¹ drwy ychwanegu awdurdodau cyhoeddus perthnasol yng Nghymru at y rhestr, felly pan fydd adran 1 o Ddeddf 2010¹ yn cael ei chychwyn, bydd y Ddyletswydd yn berthnasol i'r cyrff Cymreig hynny a restrir.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

- 2.1 Dim.

---

1 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/part/1>

2 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/section/2>

3 Gorchymyn Deddf Cydraddoldeb 2010 (Cychwyn Rhif 14) (Cymru) 2019; Gorchymyn Cychwyn - Gorchymyn Deddf Cydraddoldeb 2010 (Cychwyn Rhif 15) (Cymru) 2021

4 <http://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/2/contents/enacted>

3. Y cefndir deddfwriaethol

- 3.1 Mae 'cyfle cyfartal' yn fater a gedwir yn ôl yn unol â Rhan 1, Atodlen 7A o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006⁵. Fodd bynnag, mae gan Weinidogion Cymru bwerau penodol yn Neddf 2010⁶, sy'n cynnwys y pŵer i gychwyn Rhan 1 o Ddeddf 2010¹ (y Ddyletswydd Anghydraddoldeb Economaidd-gymdeithasol).
- 3.2 Dan Ran 1 o Ddeddf 2010¹ 'fel y'i deddfwyd', roedd yn rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori ag un o Weinidogion y Goron cyn gwneud rheoliadau ac roedd yn rhaid iddynt ystyried canllawiau a gyhoeddwyd gan un o Weinidogion y Goron. Roedd Adran 45 o Ddeddf Cymru 2017⁷ yn diwygio Deddf 2010⁶ fel a ganlyn:
- drwy dynnu'r gofyniad i Weinidogion Cymru ymgynghori ag un o Weinidogion y Goron cyn gwneud rheoliadau dan adran 2 o Ddeddf 2010²;
  - drwy ddarparu mecanwaith i Weinidogion Cymru gychwyn Rhan 1 o Ddeddf 2010¹ ar gyfer cyrff cyhoeddus perthnasol yng Nghymru;;
  - drwy ddarparu ei bod yn rhaid i gyrff cyhoeddus sy'n ymarfer y ddyletswydd yng nghyswllt swyddogaethau datganoledig ystyried canllawiau a gyhoeddir gan Weinidogion Cymru.
- 3.3 Mae adran 2(4) o Ddeddf 2010² yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau i ddiwygio adran 1 o Ddeddf 2010¹. Mae'r Rheoliadau hyn yn ychwanegu cyrff cyhoeddus Cymreig perthnasol at y rhestr gyfredol o gyrff yn adran 1(3) o Ddeddf 2010.¹ Mae adran 2(6) o Ddeddf 2010 yn diffinio 'awdurdod perthnasol' at ddiben y pŵer gwneud rheoliadau yn adran 2(4) o Ddeddf 2010².
- 3.4 Pan fydd y Rheoliadau mewn grym, bydd y cyrff Cymreig perthnasol yn cael eu rhestru yn adran 1(3) o Ddeddf 2010.¹
- 3.4 Yn unol ag adrannau 209(2), (3)(a) a (6) o Ddeddf 2010⁶, mae drafft o'r Rheoliadau hyn wedi'i osod gerbron y Senedd i gael ei gymeradwyo, gan ddilyn y weithdrefn gadarnhaol.
- 3.5 Dylid darllen y Rheoliadau hyn ar y cyd â Gorchymyn Deddf Cydraddoldeb 2010 (Cychwyn Rhif 14) (Cymru) 2019³ ("Gorchymyn 2019") a Gorchymyn Deddf Cydraddoldeb 2010 (Cychwyn Rhif 15) (Cymru) 2021 ("Gorchymyn 2021"). Daeth Gorchymyn 2019³ i rym ar 22 Tachwedd 2019. Roedd Gorchymyn 2019 yn cychwyn adran 2 o Ddeddf 2010² a oedd yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau, i ddiwygio adran 1 o Ddeddf 2010¹ (y Rheoliadau hyn). Cafodd adran 2 o Ddeddf 2010² ei chychwyn cyn lansio'r ymgynghoriad – Cymru Fwy Cyfartal – Cychwyn y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol⁸.

5 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/32/contents>

6 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>

7 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/4/section/45>

8 <https://llyw.cymru/deddf-cydraddoldeb-2010-cychwyn-y-ddyletswydd-economaidd-gymdeithasol>

- 3.9 Bydd yn rhaid cael offeryn statudol ar wahân, Gorchymyn 2021 er mwyn cychwyn y Ddyletswydd ei hun dan adran 1(1) o Ddeddf 2010. Daw'r Gorchymyn hwn i rym ar 31 Mawrth 2021.
- 3.10 Daw'r Rheoliadau hyn i rym ar 30 Mawrth 2021, er mwyn i'r cyrff cyhoeddus perthnasol yng Nghymru sy'n dod dan y Ddyletswydd gael eu rhestru yn adran 1(3) o Ddeddf 2010¹ cyn i'r Ddyletswydd ddod i rym ar 31 Mawrth 2021.

4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

Polisi ac amcanion cyffredinol

- 4.1 Pan gafodd Deddf 2010⁶ ei deddfu, roedd y Ddyletswydd yn segur ar y llyfr statud, gan fod Llywodraeth y DU wedi dewis peidio â'i chychwyn. Roedd Deddf Cymru 2017⁹ yn deddfu ar gyfer model newydd o ddatganoli yng Nghymru, a oedd yn cynnwys y pŵer i Weinidogion Cymru gychwyn y Ddyletswydd yng Nghymru.
- 4.2 Yn ei fanifesto¹⁰ ym mis Tachwedd 2018 roedd y Prif Weinidog wedi ymrwmo i ddefnyddio'r pwerau hyn i gychwyn y Ddyletswydd. Yn dilyn hynny, ym mis Mehefin 2019, drwy Ddatganiad Llafar yn y Cyfarfod Llawn¹¹, cadarnhaodd y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip y byddai'r gwaith hwn yn dechrau, ochr yn ochr â gweithgareddau eraill i gryfhau ac i hyrwyddo cydraddoldeb a hawliau dynol yng Nghymru.
- 4.3 Mae'r Llywodraeth hon yn ymdrechu i greu gwlad lle nad oes anghydraddoldebau. Mae bod yn aelod o'r UE ers degawdau wedi arwain at lu o fanteision yng Nghymru, sy'n berthnasol i nifer o agweddau ar fywyd bob dydd. Mae enghreifftiau'n cynnwys hawliau cyflogaeth, hawliau amgylcheddol a rheoliadau iechyd a diogelwch. Fodd bynnag, mae ymadael â'r UE yn creu ansicrwydd mawr a bydd yn debygol o gynyddu'r anghydraddoldebau sy'n bodoli ar hyn o bryd (paragraffau 4.13 – 4.25).
- 4.4 Ar wahân, mae Covid-19 yn cynyddu'r anghydraddoldebau sydd yng Nghymru ar hyn o bryd¹², ac mae'r dystiolaeth yn dangos bod cysylltiad pendant rhwng anghydraddoldeb ac anfantais economaidd-gymdeithasol¹³ (rydym yn defnyddio'r term anfantais economaidd-gymdeithasol i olygu byw mewn amgylchiadau cymdeithasol ac economaidd llai ffafriol na phobl eraill yn yr un gymdeithas¹⁴).
- 4.5 Drwy gydol yr argyfwng mae'r Prif Weinidog wedi bod yn glir bod Llywodraeth Cymru yn rhoi ystyriaethau cydraddoldeb a hawliau dynol wrth galon yr ymateb

9 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/4/contents/enacted>

10 <https://skwawkbox.org/wp-content/uploads/2018/11/manifesto-english-print.pdf>

11 <http://www.senedd.tv/Meeting/Archive/5c2ba93f-74fa-45bd-93be-89a7eda08c49?autostart=True#>

12 <https://llyw.cymru/dyletswydd-economaidd-gymdeithasol-enghreifftiau-o-anghydraddoldebau-canlyniad>

13 <https://www.futuregenerations.wales/wp-content/uploads/2020/06/IC-W-Intro-to-Ch3.pdf> - Tudalen 9

14 <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2020-07/cychwyn-y-ddyletswydd-economaidd-gymdeithasol-taflen-ffeithiau.pdf>

i'r pandemig a'r adferiad yng Nghymru.

- 4.6 Roedd Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi'r dull gweithredu mae wedi'i ddilyn i asesu pryd fydd modd llacio'r cyfyngiadau symud penodol yn '*Arwain Cymru allan o'r pandemig coronafeirws: fframwaith ar gyfer adferiad*'¹⁵ ar 24 Ebrill a '*Llacio'r cyfyngiadau ar ein cymdeithas a'n heconomi: dal i drafod*'¹⁶ ar 15 Mai. Mae'r naill ddogfen a'r llall, a mesurau eraill a roddwyd ar waith i reoli lledaeniad Covid-19, fel y cyfnod atal byr, yn ymgorffori ymrwymiad Llywodraeth Cymru i sicrhau bod penderfyniadau'n ceisio sicrhau 'effaith gadarnhaol iawn ar gydraddoldeb'.
- 4.7 Ar ben hynny, yn '*Ail-greu ar ôl y coronafeirws: yr heriau a'r blaenoriaethau*'¹⁷ mae Llywodraeth Cymru yn nodi ei phrif ddulliau ar gyfer ail-greu. Ar draws yr wyth blaenoriaeth sydd wedi'u rhestru, ceir ymrwymiad i ganolbwyntio ymdrechion ar gefnogi'r rheini y mae argyfwng Covid-19 wedi cael yr effaith fwyaf niweidiol arnynt. Mae'r rhain yn cynnwys plant a phobl ifanc, menywod, y rheini mewn swyddi cyflog isel ac ansicr, pobl Ddu, Asiaidd a Lleafrifoedd Ethnig (BAME) a phobl anabl.
- 4.8 Bydd cychwyn y Ddyletswydd felly'n cyfrannu at gyflawni'r ymrwymadau hyn drwy helpu i ddileu anghydraddoldebau yng Nghymru, gan dargedu'r rheini sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.

Y sefyllfa ddeddfwriaethol bresennol:

- 4.9 Mae cydraddoldeb yn fater sy'n ymwneud â phawb. Mae awdurdodau cyhoeddus yn gwneud penderfyniadau bob dydd ac mae'n bosibl i bob un o'r rhain gael effaith fawr ar fywydau pobl. Wrth wneud y penderfyniadau hyn, rhaid i awdurdodau cyhoeddus gydymffurfio â nifer o ddyletswyddau statudol.
- 4.10 Roedd Adran 149 o Ddeddf 2010¹⁸ yn cyflwyno un Ddyletswydd Cydraddoldeb Sector Cyhoeddus, neu "ddyletswydd gyffredinol", a oedd yn mynnu bod awdurdodau cyhoeddus a chyrrff eraill a oedd yn cyflawni swyddogaethau cyhoeddus, yn ystyried yr angen i:
- ddileu gwahaniaethu, aflonyddu, erlid ac unrhyw ymddygiad arall sydd wedi'i wahardd gan neu o dan y Ddeddf;
  - hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a'r rheini nad ydynt yn ei rhannu; a
  - meithrin perthynas dda rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a'r rheini nad ydynt yn ei rhannu.
- 4.11 Er bod y 'ddyletswydd gyffredinol' yn llywio penderfyniadau cadarn yng nghyswllt cydraddoldeb, mae'n canolbwyntio ar nodweddion gwarchoddedig perthnasol a nodir yn Adran 149(7) o Ddeddf 2010¹⁸. Nid yw'n mynnu bod cyrrff cyhoeddus yn ystyried effaith y penderfyniadau hyn ar yr unigolion hynny sy'n

15 <https://llyw.cymru/arwain-cymru-allan-or-pandemig-coronafeirws-html>

16 <https://llyw.cymru/llacio-cyfyngiadau-ar-ein-cymdeithas-heconomi-dal-i-drafod>

17 <https://llyw.cymru/ail-greu-ar-ol-y-coronafeirws-yr-heriau-ar-blaenoriaethau>

18 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/section/149>

wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol. Yn lle hynny, mae'n annog cyrff cyhoeddus i ddeall sut y bydd eu gweithgareddau'n effeithio ar wahanol grwpiau o bobl sydd â nodweddion gwarchoddedig, er mwyn i'r gwaith o ddylunio a chyflawni polisïau a gwasanaethau ystyried anghenion y grwpiau hynny. Mae hyn yn golygu bod unigolion sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol yn aml yn cael eu hanwybyddu pan fydd cyrff cyhoeddus yn gwneud penderfyniadau strategol.

- 4.12 Mae Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010¹⁹ yn rhoi dyletswydd ar Weinidogion Cymru a chyrff cyhoeddus a enwir i osod amcanion i fynd i'r afael â thlodi plant a rhoi gwybod am y camau maent yn eu cymryd i helpu i gyflawni eu hamcanion. Nod y ddeddfwriaeth yw gwella bywydau'r rheini sydd fwyaf agored i niwed drwy gefnogi canlyniadau economaidd gwell i deuluoedd a mynd i'r afael â'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig â thlodi.
- 4.13 Ar ben hynny, cafodd camau i alluogi pobl i gyflawni eu potensial llawn, ni waeth beth oedd eu cefndir a'u hamgylchiadau economaidd-gymdeithasol eu cryfhau drwy Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015⁴, yn enwedig y nod 'Cymru sy'n fwy cyfartal' a'r nod "Cymru o gymunedau cydlynus". Mae'r Ddeddf yn ceisio arwain ymarfer a swyddogaethau cyrff cyhoeddus i ystyried sut maent yn diwallu anghenion cenedlaethau presennol heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion eu hunain, ac i fynd i'r afael â heriau hirdymor yn well fel anghydraddoldebau canlyniadau wrth wneud penderfyniadau, mae'n darparu ar gyfer un egwyddor ('yr egwyddor datblygu cynaliadwy'). Mae'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol yn ategu ac yn gwella'r egwyddor hon.
- 4.14 Er ei bod yn rhaid i awdurdodau cyhoeddus yng Nghymru gydymffurfio â nifer o ddyletswyddau statudol, gan gynnwys rhai sy'n ceisio gwreiddio ystyriaethau cydraddoldeb drwyddi draw, mae angen gwneud mwy i ddileu anghydraddoldebau canlyniadau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 4.15 Ar ôl cychwyn y Ddyletswydd yn adran 1 o Ddeddf 2010¹, bydd yn cyflwyno dyletswydd statudol newydd sy'n golygu ei bod yn rhaid i gyrff perthnasol, wrth wneud penderfyniadau strategol, roi sylw dyledus i'r angen i leihau anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 4.16 Mae'r nodiadau esboniadol²⁰ a ddaw gyda Deddf 2010⁶ yn disgrifio bod anghydraddoldebau canlyniadau yng nghyswllt y Ddeddf yn golygu:

Gallai anghydraddoldebau o'r fath gynnwys anghydraddoldebau ym maes addysg, iechyd, tai, cyfraddau trosedd, neu faterion eraill sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol. Y cyrff cyhoeddus a ddaw dan y Ddyletswydd fydd yn penderfynu pa anghydraddoldebau economaidd-gymdeithasol y maent mewn sefyllfa i ddylanwadu arnynt.

19 https://www.legislation.gov.uk/mwa/2010/1/pdfs/mwa_20100001_en.pdf

20 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/notes/division/3/1/1>

4.17 Ni fydd cychwyn y Ddyletswydd yn disodli nac yn cystadlu â dyletswyddau eraill fel Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus,²¹ deddfwriaeth tlodi plant²² a'r Ddyletswydd Llesiant dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol⁴. Bwriedir iddi ategu'r dyletswyddau hyn drwy gyfrannu ymhellach at nodau llesiant hirdymor Cymru. Y nod felly yw y bydd y Ddyletswydd yn fecanwaith arall i gefnogi'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas. Bydd mynnu bod cyrff cyhoeddus perthnasol yn gwneud penderfyniadau gwell – penderfyniadau sy'n ystyried anghydraddoldeb canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol wrth eu calon – yn helpu i fynd i'r afael ag ansicrwydd ymadael â'r UE a'n hadferiad o Covid-19. Bydd hyn yn caniatáu inni symud tuag at adeiladu Cymru decach a mwy ffyniannus.

4.18 Drwy ei gweithredu, bydd y Ddyletswydd yn ceisio helpu cyrff cyhoeddus i gynyddu eu cyfraniad at fynd i'r afael ag anghydraddoldebau o'r fath, a diwallu eu rhwymedigaethau dan Ddeddf Hawliau Dynol 1998²³ a chyfraith hawliau dynol ryngwladol pan fydd hynny'n berthnasol. Mae cytuniadau rhyngwladol sydd â hawliau economaidd a chymdeithasol yn cynnwys:

- Cyfamod Rhyngwladol ar Hawliau Economaidd, Cymdeithasol a Diwylliannol²⁴;
- Cyfamod Rhyngwladol ar Hawliau Sifil a Gwleidyddol²⁵;
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn²⁶;
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl ag Anableddau²⁷;
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Ddiddymu Pob Math o Wahaniaethu yn erbyn Menywod²⁸;
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Ddiddymu Pob Math o Wahaniaethu Hiliol²⁹; a
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig yn erbyn Artaith a Thriniaeth neu Gosb Greulon, Annynol neu Israddol Arall³⁰

4.19 Mae hi'n bwysig bod cyrff cyhoeddus Cymru yn arwain drwy esiampl, ac yn gwneud y penderfyniadau gorau posibl yng nghyd-destun cydraddoldebau. Nod y Ddyletswydd felly yw sicrhau bod penderfyniadau gwell a mwy cyflawn yn cael eu gwneud, a fydd yn ystyried effaith penderfyniadau strategol ar y rheini

---

21 <https://www.gov.uk/government/publications/public-sector-equality-duty>

22 https://www.legislation.gov.uk/mwa/2010/1/pdfs/mwa_20100001_en.pdf

23 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>

24 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>

25 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

26 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

27 https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en

28 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>

29 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>

30 <https://humanrightstracker.com/cy/un-treaty/cat/>

sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol, gan arwain at ganlyniadau mwy cyfartal mewn cymdeithas.

Y broblem sy'n cael sylw

- 4.20 Ni fu erioed adeg mwy perthnasol i weithredu. Haf diwethaf gwelsom brotestiadau "Black Lives Matter" a dynnodd sylw at hiliaeth systemig a strwythurol yn ein cymdeithas.
- 4.21 Mae Covid-19 hefyd wedi dod â heriau enfawr i'n cymunedau. Mae wedi dod yn amlwg y bu fwy o effaith ar rai grwpiau nag eraill – er enghraifft, pobl Ddu, Asiaidd a Lleafrifoedd Ethnig (BAME), pobl anabl, menywod a phobl ifanc.
- 4.22 Bydd effaith cau ysgolion ar addysg plant, ac effeithiau'r dirwasgiad dyfnaf mewn hanes ar ragolygon swyddi a chyflog i bobl ifanc sy'n ymuno â'r farchnad lafur eleni yn siŵr o fod yn niweidiol, yn barhaol ac yn fwy dwys o lawer i'r rheini sydd eisoes yn wynebu anfantais gymdeithasol-economaidd hy mae gweithwyr ar gyflogau is dair gwaith yn fwy tebygol o fod wedi colli eu swydd neu wedi cael eu rhoi ar ffyrlo na gweithwyr ar gyflogau uchel, a ddwywaith yn fwy tebygol o fod mewn swyddi sy'n golygu eu bod yn dod ar draws peryglon iechyd³¹.
- 4.23 Mae ystadegau diweddar yn dangos bod anfantais economaidd-gymdeithasol yn parhau yng Nghymru. Er enghraifft, mae Data Cartrefi Islaw'r Incwm Cyfartalog³² a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2020 yn dangos:
- Roedd bron i chwarter yr holl bobl yng Nghymru (23 y cant) yn byw mewn tlogi incwm cymharol (ar ôl costau tai) rhwng 2016-17 a 2018-19.
  - Plant yw'r grŵp oedran sydd fwyaf tebygol o fod mewn tlogi cymharol; 28 y cant o blant o'i gymharu â 19 y cant o bensiynwyr.
- 4.24 Ar ben hynny, mae Adroddiad Llesiant Cymru 2018-19³³ yn nodi:
- Roedd dros ddwy ran o bump (42 y cant) o'r rheini a oedd yn rhieni sengl mewn amddifadedd materol yn 2018-19 a dywedodd 3 y cant o aelwydydd eu bod wedi cael bwyd gan fanc bwyd yn ystod y 12 mis diwethaf.
  - Amcangyfrifwyd bod 12 y cant o aelwydydd yn byw mewn tlogi tanwydd yn 2018.
  - Roedd cyfran y bobl a oedd â salwch cyfyngus hirdymor neu anabledde a oedd mewn aelwyd mewn amddifadedd materol yn 2018-19 wedi aros

31 <https://www.resolutionfoundation.org/publications/a-new-settlement-for-the-low-paid/>

32 <https://www.gov.uk/government/statistics/households-below-average-income-199495-to-201819>

33 <https://llyw.cymru/sites/default/files/statistics-and-research/2019-11/llesiant-cymru-2019.pdf>

ddwywaith yn uwch (21 y cant) nag ar gyfer y rheini nad oeddent yn anabl (10 y cant).

- Yn 2018-19 roedd canran uwch o fenywod (15 y cant) yn wynebu amddifadedd materol (hynny yw, ddim yn gallu fforddio pethau penodol fel cadw'r tŷ'n ddigon cynnes) wrth gymharu â dynion (12 y cant).
- Mewn blynyddoedd diweddar (2013-14 i 2017-18), roedd pobl mewn aelwydydd lle'r oedd pennaeth yr aelwyd yn dod o grŵp ethnig nad oedd yn Wyn yn fwy tebygol o fod mewn tlodi incwm cymharol (31 y cant) wrth gymharu â'r rheini lle'r oedd pennaeth yr aelwyd o grŵp ethnig Gwyn (23 y cant).
- Yn 2018-19, roedd cyfran is o oedolion a nododd eu bod yn heterorywiol mewn amddifadedd materol (13 y cant) wrth gymharu â'r rheini nad oeddent yn heterorywiol (20 y cant).

- 4.25 Roedd adroddiad diweddar y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol 'A yw Cymru'n Decach (2018)'³⁴ yn tynnu sylw at brofiadau a chyfleoedd pobl o wahanol gefndiroedd economaidd-gymdeithasol. Roedd rhagair yr adroddiad yn nodi:

“Mae mwy o dlodi yng Nghymru yn arwain at hyd yn oed mwy o fwlch ym mhrofiadau a chyfleoedd pobl sy'n cael eu geni o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol gwahanol. Mae ein canfyddiadau'n dangos bod y bwlch hwn wedi ehangu'n benodol i fenywod, i bobl anabl ac i rai grwpiau lleiafrifoedd ethnig. Mae gan ddynion sydd wedi'u geni yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru fwy na wyth mlynedd yn llai o ddisgwyliad oes na'r sawl a anwyd yn yr ardaloedd lleiaf breintiedig, mae pobl anabl yn wynebu bwlch cyrhaeddiad addysgol, ac mae lefelau uchel o hiliaeth a thrais yn erbyn menywod yn realiti i lawer o bobl yn byw yng Nghymru heddiw. Oni bai i ni fynd i'r afael â'r anghydraddoldeb hwn yn awr, gallai'r anfantais y mae gormod o bobl yng Nghymru'n eu hwynebu galedu am genedlaethau i ddod.

- 4.26 Roedd adroddiad 'Cyflwr y Genedl' 2020³⁵ Chwarae Teg yn cadarnhau bod menywod mewn mwy o berygl o dlodi na dynion. Mae'r ffactorau sy'n dylanwadu ar hyn yn cynnwys y ffaith bod menywod yn fwy tebygol o ennill yr ail gyflog uchaf yn yr aelwyd ac yn fwy tebygol o fod yn gweithio'n rhan-amser ac yn fwy tebygol o weithio mewn sectorau sy'n talu cyflogau isel. Efallai fod rhagor o fenywod mewn perygl uwch o dlodi hefyd o ganlyniad i dor-perthynas oherwydd bod incwm annibynnol menywod yn is. Mae hyn yn gallu arwain at effeithiau canlyniadol ar eu plant gan fod 90 y cant o rieni sengl yn fenywod.

- 4.27 Mae adroddiad Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol 'Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020; Pennod Tri: Cynnydd yn erbyn y nodau llesiant'³⁶ yn rhoi manylion y cyswllt rhwng tlodi ac anfantais economaidd-gymdeithasol

34 <https://www.equalityhumanrights.com/cy/publication-download/yw-cymru%E2%80%99n-decach-2018>

35 <https://chwaraeteg.com/wp-content/uploads/2020/01/Cyflwr-y-Genedl-2020-1.pdf>

36 <https://www.futuregenerations.wales/wp-content/uploads/2020/06/IC-W-Chap-3-Equal-.pdf>

ac yn egluro sut gall cyrff cyhoeddus helpu i ddileu'r anghydraddoldebau hyn. Mae'n datgan:

“Er y bu cynnydd sylweddol mewn rhai meysydd o fywyd dros y degawdau diwethaf, erys y ffaith bod ein cymdeithas yn yr 21ain ganrif yn llawer llai cyfartal nag y dylai fod.

Mae angen mwy o waith i gyrrff cyhoeddus gymhwysu lens cydraddoldeb i'w hamcanion llesiant a'u halinio â'u hamcanion cydraddoldeb

Mae anghydraddoldeb o ran statws economaidd-gymdeithasol yn ogystal â hil, rhywedd, anabledd, oedran, cyfeiriadedd rhywiol, crefydd a chred (a ddisgrifir yn aml fel y rhai â nodweddion gwarchoddedig) yn croestorri ar draws pob un o'n nodau llesiant cenedlaethol.”

O'r herwydd mae'r adroddiad yn cynnwys nifer o argymhellion i Lywodraeth Cymru er mwyn sicrhau ei bod yn cyd-fynd â gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015⁴ drwy weithredu'r Ddyletswydd, gan gynnwys argymhelliad 190:

“Sicrhau fod [Llywodraeth Cymru] yn defnyddio ysgogiadau fel Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus; dyletswydd economaidd-gymdeithasol a Bil Partneriaethau Cymdeithasol (Cymru), mewn ffyrdd sy'n cyd-fynd â gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 - yn enwedig gosod, cyflawni ac adrodd ar amcanion llesiant.”³⁷

- 4.28 Roedd 'Adroddiad yr Is-grŵp Economaidd-gymdeithasol BAME ar COVID-19'³⁸, y Prif Weinidog a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2020, yn gosod anghydraddoldeb hil yng Nghymru yng nghyd-destun Covid-19 ac anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae crynodeb gweithredol yr adroddiad yn datgan:

“Er bod pandemig y coronafeirws wedi codi ofn ar bobl mewn cymunedau ledled Cymru a thu hwnt, ac wedi peryglu bywydau a bywoliaeth unigolion, mae'r effeithiau ar grwpiau Pobl Dduon ac Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig (BAME) wedi bod yn arbennig o sylweddol. Mae aelodau cymunedau BAME yn dal clefyd COVID-19 ac yn marw ohono i raddau anghymesur mae'r ystadegau sydd ar gael yn awgrymu bod grwpiau BAME ym Mhrydain hyd at ddwywaith yn fwy tebygol o farw o'r clefyd na phobl wyn ym Mhrydain.”

- 4.29 Mae'r adroddiad yn canolbwyntio ar nifer o feysydd lle mae effaith anghydraddoldeb hil yn arbennig o amlwg. Mae'r rhain yn cynnwys iechyd a gofal cymdeithasol, sicrwydd cyflogaeth ac incwm, tai ac addysg. Mae'r adroddiad yn canfod mai'r thema gyffredinol sy'n rhedeg drwy'r meysydd hyn yw effaith yr anfantais a'r hiliaeth hirsefydlog a'r diffyg cynrychiolaeth BAME

³⁷ <https://www.futuregenerations.wales/wp-content/uploads/2020/06/WELSH-WG-All-Recommendations.pdf>

³⁸ <https://llyw.cymru/adroddiad-grwp-economaidd-gymdeithasol-covid-19-pobl-dduon-asiadd-lleiafrifoedd-ethnig>

yn y broses o wneud penderfyniadau er mwyn sicrhau canlyniadau economaidd-gymdeithasol gwell. Mae'r adroddiad yn gwneud argymhellion ar gyfer mynd i'r afael â phob un o'r ffactorau a nodwyd sy'n gosod pryderon cydraddoldeb hiliol wrth galon penderfyniadau yn y llywodraeth, ac mae'n cydnabod y Ddyletswydd fel ffordd o helpu i leihau anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol wrth wneud penderfyniadau strategol.

- 4.30 Yn fwyaf diweddar, ym mis Awst 2020, cyhoeddodd Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau Senedd Cymru adroddiad "*Amlygu'r materion: anghydraddoldeb a'r pandemig*"³⁹. Mae'r adroddiad yn datgan:

"Yn ystod y pandemig, mae ein tebygolrwydd o farw, colli swydd neu fynd ar ei hôl hi ym maes addysg wedi cael ei benderfynu'n rhannol gan ein hoedran, hil, rhyw, anabledd, incwm a ble rydyn ni'n byw. Mae'r feirws a'r ymateb iddo yn ehangu'r anghydraddoldebau presennol, a hynny drwy leihau incwm a chynyddu risgiau yn anghymesur i rai grwpiau o bobl."

- 4.31 Ymysg 44 o argymhellion yr adroddiad oedd un (argymhelliad 8) a oedd wedi'i anelu'n benodol at weithredu'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol:

"Argymhelliad 8

Dylai Llywodraeth Cymru gadw at ysbryd a bwriad y ddyletswydd economaidd-gymdeithasol yn ei holl benderfyniadau nes ei chychwyn ym mis Mawrth 2021, a dylai ddatblygu trefniadau dros dro i fonitro sut mae'n cyflawni ysbryd y ddyletswydd cyn ei chychwyn yn llawn."

- 4.32 Yn wyneb yr heriau a nodwyd uchod o ran ymadael â'r UE a Covid-19, mae'r dystiolaeth uchod yn dangos bod angen rhagor o gynnydd i greu cymdeithas sy'n galluogi pobl i gyflawni eu potensial ni waeth beth yw eu cefndir neu eu hamgylchiadau.
- 4.33 Oni bai yr eir i'r afael â'r anghydraddoldebau hyn nawr, gallai'r anfantais sydd eisoes yn wynebu nifer o bobl yng Nghymru fwrw gwreiddiau am genedlaethau, felly mewn ymateb i hynny, mae cychwyn y ddyletswydd yn flaenoriaeth i'r Llywodraeth hon.

Sut bydd yr is-ddeddfwriaeth yn gwella'r sefyllfa bresennol

- 4.34 Er mwyn mynd i'r afael â'r uchod, bydd Gweinidogion Cymru yn defnyddio eu pwerau i roi dyletswydd statudol ar gyff cyhoeddus perthnasol eu bod, wrth wneud penderfyniadau strategol fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion, yn rhoi sylw dyledus i'r angen i leihau anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 4.35 Bydd cychwyn y Ddyletswydd yn gam allweddol i sicrhau ymrwymiad polisi Llywodraeth Cymru i gryfhau ac i hyrwyddo hawliau dynol, oherwydd bydd yn

³⁹ <https://senedd.wales/laid%20documents/cr-ld13403/cr-ld13403-w.pdf>

mynd i'r afael â chanlyniadau anghyfartal. Bydd yn adeiladu ar Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015⁴ drwy roi cyfle i Gymru wneud pethau'n wahanol. Bydd mynd i'r afael ag anghydraddoldeb wrth galon gwneud penderfyniadau strategol ar gyfer cyrff cyhoeddus perthnasol. Bydd defnyddio'r Ddyletswydd yn helpu i gyflawni'r nodau llesiant cenedlaethol a nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015⁴.

- 4.36 Bydd y Ddyletswydd yn rhan o fframwaith sy'n ceisio adeiladu ar y camau cadarnhaol sydd eisoes wedi'u cymryd gan gyrff cyhoeddus i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb, gan gynnwys mesurau i hyrwyddo llesiant cenedlaethau'r dyfodol drwy ddatblygu cynaliadwy, a chynlluniau i gryfhau trefniadau partneriaeth gymdeithasol⁴⁰ a hyrwyddo uchelgeisiau gwaith teg.
- 4.37 Mae rhagor o wybodaeth fanwl ar y manteision disgwylidig yn Opsiwn 2 yn Rhan 2 - yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol ar dudalen 19.

Pwy fydd y ddeddfwriaeth yn effeithio arnynt

- 4.38 Bydd y Ddyletswydd yn berthnasol i gyrff cyhoeddus sydd â swyddogaethau strategol, ac sy'n perthyn i'r diffiniad o 'Awdurdod perthnasol' yn adran 2(6) o Ddeddf Cydraddoldeb 2010². Mae paragraff 4.10 yn crynhoi pwrpas y ddyletswydd, gyda'r Aseiad Effaith Rheoleiddiol yn cynnwys manylion yr effaith ddisgwylidig.
- 4.39 Bydd effaith ar y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol hefyd fel rheoleidiwr Deddf 2010⁶. Mewn perthynas â'r Ddyletswydd, mae'r pŵer gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol i hyrwyddo ac i ddarparu cyngor ac arweiniad, a chyhoeddi ymchwil. Hefyd, os bydd corff cyhoeddus perthnasol yn methu â chyflawni'r ddyletswydd, mae'n bosibl i unigolyn neu grŵp y mae penderfyniad y corff cyhoeddus hwnnw'n effeithio'n niweidiol ar ei fuddiannau, ddwyn hawliad am adolygiad barnwrol yn erbyn yr awdurdod hwnnw – gall y Comisiwn gefnogi unrhyw her o'r fath, neu gyflwyno her o'r fath ei hun.
- 4.40 Mae effaith hefyd ar Lywodraeth Cymru o ran cefnogi'r cyrff cyhoeddus hynny sydd wedi'u cynnwys yn y Ddyletswydd a helpu Gweinidogion Cymru i gyflawni eu dyletswydd. Mae effaith hefyd ar fudiadau'r trydydd sector, a fydd, o fewn y canllawiau statudol a gynhyrchwyd i gefnogi'r Ddyletswydd, yn chwarae rhan allweddol fel rhanddeiliaid i helpu i ddylanwadu ar gyrff cyhoeddus perthnasol.
- 4.40 Yn bwysicaf oll, mae disgwyl i'r effaith gadarnhaol fwyaf fod ar y rheini mewn cymdeithas sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.

Y risgiau os na chaiff yr is-ddeddfwriaeth hon ei gwneud

- 4.41 Os na chyflwynir y Ddyletswydd, bydd yr anghydraddoldeb a welir yng Nghymru (fel y disgrifir uchod ym mharagraffau 4.20-4.33) yn parhau a bydd yn debygol o waethygu gan achosi anghydraddoldeb ar gyfer cenedlaethau i ddod. Fel yr eglurwyd, mae ymadael â'r UE ac effeithiau pandemig Covid-19 yn parhau i

---

⁴⁰ <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-cymru-fwy-cyfartal-atgyfnerthu-partneriaeth-gymdeithasol>

achosi ansicrwydd mawr o ran cydraddoldeb a hawliau dynol. Felly, bydd y Ddyletswydd yn helpu i leihau effaith niweidiol y digwyddiadau hyn ar gydraddoldeb a hawliau dynol.

- 4.42 Os na chaiff y Ddyletswydd ei chychwyn, bydd y rôl a'r diwylliant arwain mewn cyrff cyhoeddus perthnasol sy'n ymwneud ag anfantais economaidd-gymdeithasol yn aros yr un fath a bydd cyfle pwysig yn cael ei golli i greu newid cyfanwerthol yn y prosesau gwneud penderfyniadau presennol. Ni fydd unrhyw fecanwaith i sicrhau bod cyrff cyhoeddus perthnasol yn gwneud penderfyniadau gwell drwy ystyried yr anghydraddoldebau canlyniadau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 4.43 Byddai peidio â chychwyn y Ddyletswydd yn lleihau'r cyfle i sicrhau bod ymgysylltu â'r union bobl hynny y mae penderfyniadau'n effeithio arnynt, y rheini sy'n dioddef anfantais economaidd-gymdeithasol, wrth galon y broses o wneud penderfyniadau. Byddai'n golygu anwybyddu cyfle i newid diwylliant y ffordd y ceir tystiolaeth ar gyfer penderfyniadau strategol, a sicrhau eu bod yn cael eu gwneud mewn ffordd dryloyw a'u bod yn cael eu herio'n agored. Yn bwysicaf oll, collir y cyfle i wireddu'r gwahaniaeth y mae'r Llywodraeth hon am ei wneud i fywydau pobl yng Nghymru nawr ac yn y dyfodol, gan ei gwneud yn anoddach cyflawni nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015⁴.
- 4.44 Mae rhagor o wybodaeth am anfanteision disgwylidig peidio â chynhyrchu'r Rheoliadau yn Opsiwn 1 yn Rhan 2 o'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol ar dudalen 17.

5. Ymgynghori

- 5.1 Cynhaliwyd ymgynghoriad wyth wythnos o hyd rhwng 22 Tachwedd 2019 a 17 Ionawr 2020 ar y cynigion drafft a'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft cysylltiedig yn Rhan 2.
- 5.2 Darparwyd fersiwn hawdd ei darllen ar wahân o'r ymgynghoriad a'r ffurflen ymateb i'r ymgynghoriad.
- 5.3 Cynhaliwyd chwe digwyddiad ymgynghori ledled Cymru rhwng 12 Rhagfyr a 14 Ionawr, gyda 140 o bobl yn bresennol.

Digwyddiadau Ymgynghori	Nifer a oedd yn bresennol
Caerdydd - 12 Rhagfyr 2019 - Canolfan yr Holl Genhedloedd Caerdydd	36
Abertawe - 16 Rhagfyr 2019 - Stadiwm Liberty Abertawe	27
Merthyr Tudful - 18 Rhagfyr 2019 - Canolfan Orbit Merthyr	26
Conwy - 7 Ionawr 2020 - Canolfan Fusnes Conwy	39

Llandrindod - 9 Ionawr 2020 – Adeiladau Llywodraeth Cymru	12
Casnewydd – 14 Ionawr 2020 – Canolfan Ddinesig Casnewydd	10
Cyfanswm	140

- 5.4 Tynnwyd sylw cynulleidfa eang o randdeiliaid allweddol at yr ymgynghoriad. Cafwyd 98 o ymatebion i'r ymgynghoriad:
- Roedd 63 o sefydliadau wedi ymateb drwy lenwi'r ffurflen ymateb;
  - Daeth 35 o ymatebion drwy'r porth ar-lein, roedd 14 ohonynt yn gyflawn a 21 ohonynt wedi cael eu cwblhau'n rhannol.
- 5.5 Ar ben hynny, mae nodiadau a wnaed ym mhob un o'r digwyddiadau ymgynghori â rhanddeiliaid ledled Cymru, lle'r oedd 140 o unigolion yn bresennol, wedi cael eu bwydo i'r dadansoddiad.
- 5.6 Ar y cyfan, roedd yr adborth a gafwyd yn gadarnhaol ac roedd yr ymatebwyr yn croesawu'r Ddyletswydd. Roedd y drafodaeth yn canolbwyntio ar weithredu'r Ddyletswydd a phrif elfennau'r canllawiau statudol hy beth sydd yn benderfyniad strategol a pha anghydraddoldebau canlyniadau bydd y Ddyletswydd yn ceisio eu lleihau.
- 5.7 Bydd yr ymatebion i'r ymgynghoriad nawr yn cael eu defnyddio fel sail i'r canllawiau i sicrhau bod y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol yn gweithio i'r cyrff cyhoeddus perthnasol hynny y mae'n berthnasol iddynt ac sy'n darparu ar gyfer pobl Cymru.
- 5.8 Mae crynodeb o'r ymatebion wedi cael ei gyhoeddi⁴¹.

RHAN 2 – ASESIAID EFFAITH RHEOLEIDDIOL

- 6.1 Mae Asesiad Effaith Rheoleiddiol wedi cael ei gynnal ar gyfer y Rheoliadau, ac mae'n dilyn isod.
- 6.3 Mae'r asesiad costau a manteision yn canolbwyntio ar y cyfnod o dair blynedd rhwng 2020-21 a 2022-23. Os caiff y Rheoliadau eu gwneud, byddant yn rhestru'r cyrff cyhoeddus hynny y bydd y Ddyletswydd yn berthnasol iddynt o 31 Mawrth 2021 ymlaen. Mae cyfnod arfarnu o dair blynedd wedi cael ei ddewis, gan fod disgwyl i'r costau a'r manteision gyrraedd cyflwr sefydlog yn gyflym. Mae'r costau wedi cael eu talgrynnu i'r £100 agosaf, felly mae'n bosibl na fydd rhai o'r cyfansymiau yn y tabl yn dod i union swm oherwydd y talgrynnu.

⁴¹ <https://llyw.cymru/deddf-cydraddoldeb-2010-cychwyn-y-ddyletswydd-economaidd-gymdeithasol>

- 6.4 Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn rhoi'r amcangyfrif gorau o gostau a manteision y Rheoliadau ar sail y dystiolaeth sydd ar gael. Mae'r dadansoddiad wedi cael ei lywio gan waith ymgysylltu â chynrychiolwyr rhanddeiliaid allweddol o gyrrff cyhoeddus perthnasol. Er hynny, bu'n rhaid gwneud cyfres o ragdybiaethau er mwyn cwblhau'r cyfrifiadau. Mae unrhyw ragdybiaethau a wneir yn cael eu hesbonio yn y naratif.
- 6.5 Fel y mae paragraff 5.1 yn sôn, cynhaliwyd ymgynghoriad wyth wythnos rhwng Rhagfyr 2019 ac Ionawr 2020 yn gofyn am sylwadau ar y cynigion drafft a'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft cysylltiedig⁴². Roedd yr ymatebion a ddaeth i law yn dangos bod y rhan fwyaf o'r ymatebwyr yn cytuno â'r amcangyfrifon a ddarparwyd yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft, ond roedd pryderon wedi codi bod rhai costau wedi cael eu tanamcangyfrif ar gyfer cyrrff cyhoeddus mawr. Yn anffodus, ni awgrymwyd data ychwanegol nac amgen i helpu i lywio'r asesiad terfynol o gostau.

6. Opsiynau

- 6.6 Mae dau opsiwn wedi cael ei nodi a'i ystyried:

Opsiwn 1: Gwneud dim byd – cadw'r sefyllfa bresennol; ac

Opsiwn 2: Cyflwyno'r Ddyletswydd ar gyfer y cyrrff cyhoeddus hynny sydd wedi'u rhestru yn y Rheoliadau, sy'n mynnu bod y cyrrff hynny – wrth wneud penderfyniadau strategol, fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion – yn ystyried sut gallai eu penderfyniadau helpu i leihau'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.

7. Costau a manteision

OPSIWN 1: GWNEUD DIM BYD – CADW'R SEFYLLFA BRESENNOL

Disgrifiad

- 7.1 Byddai'r opsiwn hwn yn golygu cadw pethau fel y maen nhw, hy, peidio â gweithredu Rhan 1, Adran 1 o Ddeddf 2010¹ yng Nghymru. Byddai hyn yn golygu mai'r polisiau a'r mesurau presennol fyddai'r sbardun o hyd i helpu i leihau anghydraddoldebau yng Nghymru, gan gynnwys Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015⁴, Deddf 2010 - Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus¹⁸, Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011⁴³, Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011⁴⁴, Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010⁴⁵ a Deddf Hawliau Dynol 1998²³. Fodd bynnag, fel y mae paragraff 4.11 yn egluro, byddai hyn yn golygu nad oes dyletswydd benodol sy'n mynnu bod cyrrff cyhoeddus yn ystyried effaith eu

42 <https://llyw.cymru/deddf-cydraddoldeb-2010-cychwyn-y-ddyletswydd-economaidd-gymdeithasol>

43 <https://www.legislation.gov.uk/cy/wsi/2011/1064/contents/made>

44 <https://www.legislation.gov.uk/cy/mwa/2011/2/contents>

45 https://www.legislation.gov.uk/mwa/2010/1/pdfs/mwa_20100001_we.pdf

penderfyniadau ar yr unigolion hynny sydd o dan anfantais economaidd-gymdeithasol.

- 7.2 Er ei bod yn rhaid i gyrff cyhoeddus yng Nghymru gydymffurfio â nifer o ddyletswyddau statudol, gan gynnwys rhai sy'n ceisio gwreiddio ystyriaeth o gydraddoldeb ym mhob rhan o'u proses o wneud penderfyniadau, fel sy'n cael ei egluro isod mae angen gwneud mwy i ddileu anghydraddoldebau canlyniadau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.

Costau

- 7.3 Er nad yw'r opsiwn hwn yn cynnig newidiadau i'r fframwaith deddfwriaethol, mae effeithiau a chostau posibl yn gysylltiedig â chadw'r sefyllfa bresennol os na fydd anghydraddoldeb economaidd-gymdeithasol yn cael sylw effeithiol.
- 7.4 Mae'r ffactorau sy'n dylanwadu ar anfantais economaidd-gymdeithasol yn gymhleth ac yn aml yn gysylltiedig â'i gilydd. Er enghraifft, mae canlyniadau iechyd yn mynd yn waeth ac yn waeth ar draws y graddiant economaidd-gymdeithasol⁴⁶⁴⁷; mae dim cyfoeth/lefel isel o gyfoeth yn golygu dim mynediad/mynediad cyfyngedig ymysg aelwydydd at nwyddau a gwasanaethau sylfaenol fel trafnidiaeth, addysg a gwasanaethau gofal iechyd; diffyg symudedd cymdeithasol o ran addysg uwch a rhagolygon gyrfa; ac mae rhai unigolion sydd â nodweddion gwarchoddedig yn wynebu gwahaniaethu⁴⁸.
- 7.5 Felly, ystyrir nad oes modd mesur y costau sy'n gysylltiedig â chynnal y sefyllfa bresennol, felly ni ddarparwyd amcangyfrif gan y byddai mor eang fel na fyddai o werth, a byddai'n gamarweiniol. Er enghraifft, gellir mesur cymorth i rai o'r rheini sy'n wynebu anfantais economaidd drwy gostau pecynnau budd-daliadau.
- 7.6 Mae'r adroddiad gan Sefydliad Bevan: *'A Welsh Benefit System, and how it can help solve poverty'*⁴⁹, tudalen 4, yn rhoi manylion am gostau'r budd-daliadau a ddarperir gan Lywodraeth Cymru, sy'n fwy na £400m bob blwyddyn. Yn 2018/19, gwariodd yr Adran Gwaith a Phensiynau dros £5 biliwn ar daliadau budd-daliadau lles (heb gynnwys pensiwn y wladwriaeth) a oedd yn cael eu hawlio gan bobl yng Nghymru⁵⁰.
- 7.7 Mewn adroddiad a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol: Effaith cronol diwygiadau treth a lles, mae'r dystiolaeth yn dangos y rhagwelir y bydd tlodi plant cymharol yng Nghymru yn cynyddu, ac

46 [https://www.health.org.uk/funding-and-partnerships/our-partnerships/health-equity-in-england-the-marmot-review-10-years-](https://www.health.org.uk/funding-and-partnerships/our-partnerships/health-equity-in-england-the-marmot-review-10-years-on?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=marmot2020&gclid=EAIaIQobChMlg-7JzYzN6glVxevtCh3PlgNHEAAAYASAAEgLrwd_BwE)

on?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=marmot2020&gclid=EAIaIQobChMlg-7JzYzN6glVxevtCh3PlgNHEAAAYASAAEgLrwd_BwE

47 <http://www.arsyllfaiechydycyhoedduscymru.wales.nhs.uk/anghydraddoldeb-ac-annhegwch>

48 <https://www.gov.uk/government/publications/social-mobility-in-great-britain-state-of-the-nation-2018-to-2019>

49 <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2020/09/Welsh-Benefits-System-Final-Report-1.pdf>

50 <https://www.gov.uk/government/publications/benefit-expenditure-and-caseload-tables-2019>

amcangyfrifir y bydd diwygiadau treth a lles Llywodraeth y DU yn gwthio 50,000 yn rhagor o blant i dlodi erbyn 2021-22 (tua 8 pwynt canran o gynnydd)⁵¹.

- 7.8 Yn ei adroddiad diweddaraf am gyflwr y wlad, Tlodi yng Nghymru 2020, mae Sefydliad Joseph Rowntree⁵² yn dweud y canlynol:

mae cyfuniad o gyflogau isel, tai anfforddiadwy a diffyg gofal plant yn golygu bod 700,000 o bobl yn methu dianc rhag tlodi. Mae hynny'n cynnwys 180,000 o blant, gyda 140,000 ohonynt yn byw mewn teuluoedd sydd eisoes yn derbyn budd-daliadau sy'n seiliedig ar incwm – mae'r system nawdd cymdeithasol yn methu helpu llawer o deuluoedd i gadw eu pen uwchlaw'r dŵr.

Dywedodd hefyd;

Cyn y coronafeirws, roedd bron i chwarter pobl Cymru yn byw mewn tlodi. Ar ôl degawd o ddiffyg cynnydd cyson, heb unrhyw newid bron yn y gyfran honno, mae Cymru nawr yn wynebu cynnydd mewn lefelau tlodi wrth i'r dirwasgiad yn sgil Covid gyflymu. Mae'r pandemig wedi cael effaith fawr ar weithwyr yng Nghymru sy'n cael cyflog isel: mewn diwydiannau sydd â chyfran fawr o swyddi sy'n talu cyflog isel, fel y sector Llety, Bwyd a Diod, mae 78% o swyddi wedi cael eu rhoi ar ffyrlo. Yr un sectorau hynny sydd fwyaf tebygol o weld swyddi'n diflannu ar raddfa eang, ac mewn rhai ardaloedd mae dros 40% o'r swyddi yn y diwydiannau risg uchel hyn, sy'n talu cyflogau isel.

- 7.9 Fodd bynnag, mae'n bwysig cydnabod bod anfantais economaidd-gymdeithasol yn llawer ehangach na dim ond tlodi. Dyma'r diffiniad o anfantais economaidd-gymdeithasol yn y canllawiau statudol, a fydd yn cael eu cyhoeddi pan ddaw'r Ddyletswydd i rym:

Byw mewn amgylchiadau cymdeithasol ac economaidd llai ffafriol nag eraill yn yr un gymdeithas, sy'n gallu bod yn anghymesur mewn cymunedau buddiant, (grwpiau o bobl sy'n rhannu buddiant), a chymunedau lle, (pobl sydd wedi'u cysylltu â'i gilydd oherwydd lleoliad daearyddol).

Felly, nid yw'r uchod ond yn rhoi syniad o'r costau posibl o gynnal y sefyllfa bresennol (Opsiwn 1).

Manteision Opsiwn 1

- 7.10 Mae'r dystiolaeth yn dangos nad yw gweithio'n unol â'r fframwaith polisi a deddfwriaethol presennol (hy, peidio â chyflwyno'r Ddyletswydd) yn cael yr effaith a ddymunir, sef sicrhau bod anfantais economaidd-gymdeithasol wrth galon penderfyniadau strategol mewn cyrff cyhoeddus perthnasol. Fodd bynnag, mae'r opsiwn hwn yn cynnig budd bach, sef sicrwydd i'r cyrff cyhoeddus perthnasol y bydd y sefyllfa bresennol yn parhau.

⁵¹ <https://www.equalityhumanrights.com/cy/node/8756>

⁵² <https://www.jrf.org.uk/press/wales-faces-rising-tide-poverty-after-coronavirus>

OPSIWN 2: CYFLWYNO'R DDYLETSWYDD AR GYFER Y CYRFF CYHOEDDUS HYNNY SYDD WEDI'U RHESTRU YN Y RHEOLIADAU, SY'N MYNNU BOD Y CYRFF HYNNY – WRTH WNEUD PENDERFYNIADAU STRATEGOL, FEL PENDERFYNU AR FLAENORIAETHAU A GOSOD AMCANION – YN YSTYRIED SUT GALLAI EU PENDERFYNIADAU HELPŪ I LEIHŪ'R ANGHYDRADDOLDEBAU SY'N GYSYLLTIEDIG AG ANFANTAIS ECONOMAIDD-GYMDEITHASOL.

Disgrifiad

- 7.11 Byddai'r opsiwn hwn yn rhoi Dyletswydd gyffredinol ar gyrrff cyhoeddus perthnasol i ystyried sut mae eu penderfyniadau strategol yn helpu i leihau'r anghydraddoldebau canlyniadau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 7.12 Bydd y Ddyletswydd newydd yn mynnu bod cyrrff cyhoeddus perthnasol, wrth wneud penderfyniadau strategol fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion, yn rhoi sylw dyledus i'r angen i leihau anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.
- 7.13 Bydd ystyried anfantais economaidd-gymdeithasol yn dod yn rhan annatod o'u penderfyniadau strategol.
- 7.14 Nid oes bwriad i'r Ddyletswydd newydd sicrhau canlyniad penodol na lefel benodol o wasanaeth; bwriad yr opsiwn hwn yw bod cyrrff cyhoeddus perthnasol yn mynd ati i ystyried, wrth wneud penderfyniadau strategol, sut gellir gwneud penderfyniadau mewn ffordd sy'n manteisio i'r eithaf ar allu'r corff hwnnw i leihau anghydraddoldebau canlyniadau.

Costau

Paratoi at y Ddyletswydd

- 7.15 Mae rhoi cyrrff cyhoeddus perthnasol mewn sefyllfa lle maen nhw'n canolbwyntio'n fwy rheolaidd a brwd ar leihau anfantais economaidd-gymdeithasol, yn debygol o olygu cyfuniad o newidiadau o ran arweinyddiaeth, diwylliant ac ymddygiad. Rhwng 1 Ebrill 2020 a 31 Mawrth 2021, mae nifer o gamau wedi cael eu cymryd i ddarparu amrywiaeth o adnoddau ategol, gan gynnwys:
- canllawiau anstatudol;
  - taflen ffeithiau;
  - dogfen 'cwestiynau cyffredin';
  - fframwaith craffu i helpu'r rheini sy'n gwneud penderfyniadau i gyflawni eu dyletswydd i roi 'sylw dyledus' i'r Ddyletswydd;
  - trosolwg o'r anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol, a sut mae'r rhain wedi cynyddu ymhellach o ganlyniad i Covid-19;
  - canllawiau i helpu cyrrff cyhoeddus i ystyried cyfleoedd i ddefnyddio'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol, Dyletswydd Cydraddoldeb y

Sector Cyhoeddus **Error! Bookmark not defined.** a dyletswyddau Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol⁴ mewn ffordd gyson;

- cyflwyniad i helpu i godi ymwybyddiaeth o'r Ddyletswydd;
- Film fer ar gyfer uwch arweinwyr yn y sector cyhoeddus a'r rheini sy'n rhan o'r broses o wneud penderfyniadau strategol allweddol, fel Prif Weithredwyr, Cadeiryddion, Aelodau Etholedig, Aelodau Bwrdd ac Arweinwyr Llywodraethu;
- dwy weminar ar gyfer uwch arweinwyr mewn cyrff cyhoeddus perthnasol;
- ffilm sy'n dangos profiadau go iawn; a
- Chanllawiau Statudol.

7.16 Wrth baratoi at y Ddyletswydd, bydd rhai costau sy'n berthnasol i 2020-2021, y flwyddyn ariannol gyfredol, wedi codi'n barod ac ni ellir eu hadennill hyd yn oed os na fydd y Senedd yn pasio'r ddeddfwriaeth.

7.17 Mae Tabl 1a isod yn cyfeirio at 'secondai' a drefnwyd gan Lywodraeth Cymru am gyfnod penodol, o 1 Ebrill 2020 tan 31 Mawrth 2021, i arwain fel rheolwr gweithredu i ddarparu'r adnoddau uchod, ochr yn ochr â Staff Llywodraeth Cymru. Cost flynyddol y rôl secondiad yma oedd £54,000.

7.18 Mae'r holl gostau yn ystod y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2020 a 31 Mawrth 2021 wedi cael eu hamsugno. Mae'r costau hyn yn adlewyrchu cost cyfle i wneud gwaith arall os na chaiff y Ddyletswydd ei chychwyn.

7.19 Nid oedd unrhyw gostau'n gysylltiedig â dosbarthu'r adnoddau ategol, gan mai dim ond fersiynau electronig sydd ar gael ar [wefan](#) Llywodraeth Cymru. Cafodd yr [holl](#) gyhoeddiadau eu cyhoeddi mewn HTML, a ddefnyddir fwyaf gan dechnolegau cynorthwyol, fel darllenwyr sgrin, a'u defnyddio gan feddalwedd llais-i-weithredu, neu mewn fformat PDF wedi'i optimeiddio i fodloni safonau hygrychedd.

Tabl 1a – Costau Cyfle – Llywodraeth Cymru – Costau staff sy'n gysylltiedig â datblygu adnoddau ategol ar gyfer 2020/21

Gweithgaredd	Gradd	Amser	Cost
Cost Cyfle – datblygu adnoddau ategol	Dirprwy Gyfarwyddwr – Uwch Wasanaeth Sifil 1*	0.1	£11,500
Cost Cyfle – datblygu adnoddau ategol	Band Gweithredol 2 (Gradd 7)*	0.2	£16,200
Cost Cyfle – datblygu adnoddau ategol	Secondai	0.8	£43,200
Cost cyfle – Arweinydd Cyfathrebu	Band Rheoli 2 (Swyddog Gweithredol Uwch)*	0.2	£9,800
Cost cyfle – Dylunio a chysodi adnoddau ategol**	Band Rheoli 3 (Swyddog Gweithredol)*	32 diwrnod	£5,500
Cost Cyfle – cyfieithu adnoddau ategol***	Band Rheoli 2 (Swyddog Gweithredol Uwch)*	9 diwrnod	£2,000

Cyfanswm	£88,200
-----------------	----------------

* Mae costau staff Llywodraeth Cymru yn seiliedig ar gostau staff cyfartalog ar gyfer bandiau cyflog staff sifil nad ydynt yn staff uwch yn 2019/20⁵³. Mae'r rhain yn cynnwys argostau cyflogaeth (pensiynau, yswiriant gwladol, ac ati).

**Yn seiliedig ar gostau a ddarparwyd yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol i gefnogi'r Ddeddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Ansawdd ac Ymgysylltu) (Cymru)⁵⁴, tabl 19, tudalen 77, am waith dylunio a chysodi un adnodd dros bedwar diwrnod gan Swyddog Gweithredol – wedi'u lluosu ag 8 ar gyfer yr adnoddau a nodir ym mharagraff 7.15.

***Yn seiliedig ar gostau a ddarparwyd yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol i gefnogi'r Ddeddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Ansawdd ac Ymgysylltu) (Cymru)⁵⁵, tabl 16, tudalen 76, am y gwaith o gyfieithu un adnodd, 2,000 y diwrnod, gan Uwch Swyddog Gweithredol – tua 18,000 o eiriau (wedi talgrynnu i'r fil agosaf).

***Yn seiliedig ar gostau a ddarparwyd yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol i gefnogi'r Ddeddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Ansawdd ac Ymgysylltu) (Cymru)⁵⁶, tabl 16, tudalen 76, am y gwaith o gyfieithu un adnodd, 2,000 y diwrnod, gan Uwch Swyddog Gweithredol – tua 18,000 o eiriau (wedi talgrynnu i'r fil agosaf).

Tabl 1b – Costau Refeniw – Llywodraeth Cymru – costau sy'n gysylltiedig â datblygu adnoddau ategol ar gyfer 2020/21

Gweithgaredd	Cost
Cost refeniw – Datblygu cyfres o fideos byr yn dangos straeon mewn bywyd go iawn	£20,000
Cost refeniw – Datblygu animeiddiad esboniadol	£15,000
Costau refeniw – Datblygu gweminarau	£5,000
Cyfanswm	£40,000

7.20 I helpu i ddatblygu'r adnoddau uchod, cafwyd cyngor yn ystod 2020/21 gan grŵp o gynrychiolwyr o'r cyrff cyhoeddus perthnasol a'r trydydd sector. Mae'r grŵp hwn wedi cael ei ddi-ddymu ers hynny.

Tabl 2 – Costau cyfle – Staff y Grŵp Arweiniad ar gyfer 2020/21

Gweithgaredd	Enillion cyfartalog (canolrifol) yn y sector cyhoeddus, 2018*	Nifer y cynrychiolwyr	Amser**	Cost***
Cost Cyfle – Awdurdodau Lleol	£64,500	3	2 ddiwrnod	£1,800
Cost Cyfle – Bwrdd Iechyd Lleol	£64,500	3	2 ddiwrnod	£1,800
Cost Cyfle – Awdurdod Tân ac Achub	£64,500	2	2 ddiwrnod	£1,200
Cost Cyfle – Awdurdod	£64,500	1	2 ddiwrnod	£600

53 <https://wales365uk.sharepoint.com/sites/Intranet-Money/SitePages/Average-Pay-Costs.aspx>

54 <https://senedd.wales/laid%20documents/pri-ld12572-em/pri-ld12572-em-w.pdf>

55 <https://senedd.wales/laid%20documents/pri-ld12572-em/pri-ld12572-em-w.pdf>

56 <https://senedd.wales/laid%20documents/pri-ld12572-em/pri-ld12572-em-w.pdf>

Parciau Cenedlaethol				
Cost Cyfle – TUC Cymru	£64,500	1	2 ddiwrnod	£600
Cost Cyfle – CLILC	£64,500	1	2 ddiwrnod	£600
Cost Cyfle – Y Trydydd Sector	£64,500	2	2 ddiwrnod	£1,200
Cyfanswm				£7,800

*Yn seiliedig ar ddata diweddaraf yr ASHE,⁵⁷ enillion gros canolrifol yr awr ar gyfer 'Prif Weithredwyr ac uwch swyddogion' (Cod Galwedigaethau 111) yng Nghymru yn 2018. Mae 30% o gynnydd wedi cael ei ychwanegu i adlewyrchu argostau. Nid oes data ar gael ar gyfer cyflog cyfartalog gweithiwr yn y sector cyhoeddus yng Nghymru. Felly, nid ydym yn gallu cyfrifo costau'r cynrychiolwyr uchod gydag unrhyw sicrwydd mawr. Mae gennym ddata ar y costau ar gyfer Prif Weithredwyr/Uwch Reolwyr, ac rydym yn defnyddio hyn i geisio rhoi'r amcangyfrif gorau. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod y bydd y gost wirioneddol yn sylweddol is.

**1 awr bob pythefnos am y cyfnod o 220 diwrnod y flwyddyn = 15.7 awr – wedi'i dalgrynnu i 2 ddiwrnod.

*** Cyflog blynyddol cyfartalog wedi'i rannu â 220 diwrnod y flwyddyn, wedi'i luosi â nifer y diwrnodau, wedi'i luosi â nifer y cyrff.

- 7.21 Ar wahân i'r uchod, mae costau cyfle ychwanegol yn gysylltiedig â staff mewn cyrff cyhoeddus perthnasol yn ystyried deunydd ategol, a newidiadau i brosesau a systemau presennol i wreiddio'r Ddyletswydd ar ôl iddi ddechrau. Mae'r amcangyfrif o'r costau cyfle sy'n gysylltiedig â staff yn adolygu'r deunydd wedi'i gyfrifo ar sail nifer yr oriau staff a dreuliyd ar yr hyfforddiant, wedi'i luosi â chost gyfartalog fesul awr y rheini sy'n cymryd rhan yn y gwaith.
- 7.22 Byddai angen mwy o amser i drafod â chyrrff cyhoeddus perthnasol, sefydliadau mawr penodedig fel Gweinidogion Cymru, Awdurdodau Lleol, Byrddau Iechyd Lleol, Ymddiriedolaethau'r GIG ac Awdurdodau Iechyd Arbennig – hyd at uchafswm o 40 diwrnod o bosibl i hyfforddi nifer o swyddogion ar draws y sefydliad, i adolygu trefniadau llywodraethu cymhleth ac i ddiweddarau dulliau gwneud penderfyniadau fel asesiadau effaith. Cytunodd y sefydliadau llai, fel yr Awdurdodau Tân ac Achub, Awdurdodau Parciau Cenedlaethol ac Awdurdod Cyllid Cymru y byddai uchafswm o 18 diwrnod yn ddigon i gyflawni tasg debyg.

Tabl 3 – Costau cyfle – Cyrff cyhoeddus perthnasol ar gyfer 2020/21

Gweithgaredd	Cyflog Cyfartalog	Amser	Nifer y cyrff cyhoeddus	Cost***
Cost Cyfle – Gweinidogion Cymru	£94,500*	40 diwrnod	12	£206,200
Cost Cyfle – Awdurdodau Lleol	£64,500**	40 diwrnod	22	£258,000
Cost Cyfle – Byrddau Iechyd Lleol	£64,500**	40 diwrnod	7	£82,100

57 <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/annualsurveyofhoursandearnings/2020>

Cost Cyfle – Ymddiriedolaethau'r GIG	£64,500**	40 diwrnod	3	£35,200
Cost Cyfle – Awdurdodau Iechyd Arbennig	£64,500**	40 diwrnod	1	£11,800
Cost Cyfle – Awdurdodau Tân ac Achub	£64,500**	18 diwrnod	3	£15,900
Cost Cyfle – Awdurdodau Parciau Cenedlaethol	£64,500**	18 diwrnod	3	£15,900
Cost Cyfle – Awdurdod Cyllid Cymru	£64,500**	18 diwrnod	1	£5,300
Cyfanswm				£630,400

*Mae'r penderfyniad ar Gyflogau a Lwfansau Aelodau⁵⁸ yn dangos mai £94,442.50 oedd cyfartaledd cyfanswm cyflog Gweinidog (£102,100) a Dirprwy Weinidog (£86,785) ar gyfer 2017-18.

*Yn seiliedig ar ddata diweddaraf yr ASHE⁵⁹, enillion gros canolrifol yr awr ar gyfer 'Prif Weithredwyr ac uwch swyddogion' (Cod Galwedigaethau 111) yng Nghymru yn 2018. Mae 30% o gynnydd wedi cael ei ychwanegu i adlewyrchu argostau. Mae'r holl ddata'n rhagdybio 220 diwrnod gwaith. Defnyddiwyd yr un fethodoleg ar gyfer cyfrifo costau ag a gafodd ei defnyddio yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol o Fil Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

*** Cyflog blynyddol cyfartalog wedi'i rannu â 220 diwrnod y flwyddyn, wedi'i luosi â nifer y diwrnodau, wedi'i luosi â nifer y cyrff.

Gweithredu

7.13 Mae gweithredu'r Ddyletswydd yn cynnwys ystyried anfantais economaidd-gymdeithasol wrth wneud penderfyniadau strategol. I wneud hyn, mae cyrff cyhoeddus eisoes yn gallu cael gafael ar ystod eang o ddata meintiol ac ansoddol, a byddan nhw'n ymgysylltu'n rheolaidd â defnyddwyr gwasanaethau er mwyn casglu gwybodaeth. Felly, mae'r costau sy'n gysylltiedig â gweithredu yn ymwneud yn llwyr â'r costau cyfle sy'n gysylltiedig ag ystyried y data hyn o safbwynt anfantais economaidd-gymdeithasol.

7.24 Mae hi wedi bod yn anodd dros ben darparu amcangyfrif realistig o'r amser y bydd yn ei gymryd i weithredu'r Ddyletswydd ar draws yr amrywiaeth o gyrrff cyhoeddus perthnasol. Roedd yr asesiad effaith gwreiddiol a gynhaliwyd gan Lywodraeth y DU i gefnogi Deddf 2010⁶ yn fan cychwyn defnyddiol ar gyfer drafftio'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol, gan ddweud y canlynol:

Mae hi'n anodd rhoi amcangyfrif o gost y ddeddfwriaeth. Tybir y bydd hynny'n golygu'r amser sydd ei angen ar awdurdodau i ymgyfarwyddo â'r ddeddfwriaeth, a'r amser sy'n cael ei dreulio ar sail barhaus i sicrhau bod data priodol yn cael eu cynnwys yn y prosesau gwneud penderfyniadau perthnasol. Rhagdybir y bydd yr elfen gyntaf, ar gyfartaledd, yn cymryd tri diwrnod (21 awr) i uwch swyddog (neu weithiwr cyfatebol), gan gynnwys hanner diwrnod i ymgyfarwyddo â'r ddeddfwriaeth ac wedyn dau ddiwrnod a hanner ar ben

58 Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Penderfyniad ar Gyflogau Aelodau – Bwrdd Taliadau Cynulliad Cenedlaethol Cymru [Rhyngwyd]. Cynulliad Cenedlaethol Cymru, 2017. Ar gael yn: http://www.assembly.wales/Job%20Documents/Cams/Determination/Determination_Sep_17_EN.pdf

59 <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/annualsurveyofhoursandearnings/2020>

hynny i integreiddio'r broses o ystyried anfantais economaidd-gymdeithasol yn y broses polisi, pan nad yw hyn yn digwydd eisoes. Rhagdybir y bydd yn cymryd un diwrnod o waith bob blwyddyn i uwch swyddog neu ddadansoddwr gyflawni'r ail elfen.

Y rhagdybiaeth y bydd y broses gydymffurfio'n cymryd 21 awr i ddechrau, a 7 awr ar sail barhaus, yw'r cyfyngiad mwyaf ar gywirdeb yr asesiad effaith yma. Nid ydym yn gwybod faint o amser y bydd yn ei gymryd i awdurdodau ymgyswddo â'r Ddyletswydd, ac i addasu eu prosesau polisi i gyd-fynd â'r Ddyletswydd.

- 7.25 Roedd Llywodraeth Cymru wedi cynnwys yr asesiad amser cychwynol yma mewn Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft, sy'n destun ymgynghoriad ochr yn ochr â chychwyn y Ddyletswydd⁶⁰.
- 7.26 Dangosodd yr ymatebion i'r ymgynghoriad bod y mwyafrif yn cytuno ag amcangyfrifon cychwynol Llywodraeth Cymru, ond bod y gost wedi cael ei thanamcangyfrif ar gyfer rhai cyrff cyhoeddus. Yn benodol, teimlai awdurdodau lleol a byrddau iechyd fod cost gweithredu'r Ddyletswydd lawer yn fwy na'r amcangyfrif. Teimlai awdurdodau lleol fod angen addasu'r amserlenni er mwyn rhoi mwy o amser i baratoi, a bod rhai ffactorau – gan gynnwys yr amser mae aelodau etholedig yn ei dreulio'n craffu ar benderfyniadau – wedi cael eu hanwybyddu.
- 7.27 Roedd yr adborth a gafwyd yn awgrymu bod y mewnbwn amser yma yn rhy isel. Er enghraifft, dywedodd un awdurdod lleol:
- Mae'r costau gweithredu wedi cael eu tanamcangyfrif yn ddifrifol yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft. Mae'n asesu hanner diwrnod o amser uwch swyddog i integreiddio hyn yn y broses polisi. Bydd sicrhau bod data ar gael ar draws yr awdurdod, newid prosesau a gweithdrefnau, a hyfforddi'r holl staff ac aelodau perthnasol yn ystod y flwyddyn gyntaf y bydd hyn ar waith, yn waith sylweddol. Ar ôl hynny, bydd yn cymryd llawer iawn o amser i uwch swyddog (y sawl sy'n gwneud y penderfyniad/y sawl sy'n ysgrifennu'r adroddiad) fynd ati i asesu effaith y penderfyniadau'n briodol.*
- 7.28 Er bod yr ymatebwyr yn teimlo bod yr amcangyfrifon yn 'afrealistig', roedden nhw'n cael trafferth amcangyfrif pa mor hir y byddai hyn yn ei gymryd, gan ddweud:
- mae'n anodd bod yn fanwl gywir wrth ddweud pa mor hir y bydd yn ei gymryd i awdurdod ymgyswddo â'r Ddyletswydd/canllawiau, ac i addasu unrhyw bolisiau/prosesau yn unol â hynny.*
- 7.29 Gwnaeth ymatebwyr y pwynt pellach na fydd yr holl gostau yr un fath ar gyfer pob sefydliad, gan y bydd amrywiadau o bosibl ar sail maint a chymhlethdod. Byddai nifer y penderfyniadau strategol y bydd cyrff cyhoeddus perthnasol yn eu gwneud bob blwyddyn yn gallu amrywio hefyd, hy, mae'n bosibl y bydd

⁶⁰ <https://llyw.cymru/deddf-cydraddoldeb-2010-cychwyn-y-ddyletswydd-economaidd-gymdeithasol>

Awdurdod Lleol neu Fwrdd Iechyd Lleol yn gwneud llawer mwy o benderfyniadau strategol bob blwyddyn o'u cymharu ag Awdurdod Parc Cenedlaethol neu Awdurdod Tân ac Achub.

- 7.30 Mae swyddogion Llywodraeth Cymru wedi cydweithio â swyddogion cyfatebol yn yr Alban er mwyn cael help i gael gwybod beth yw'r costau cyfle i gyrff cyhoeddus perthnasol.
- 7.31 Ar sail yr adborth a gafwyd o'r ymgynghoriad, roedd Llywodraeth Cymru wedi cynyddu'r amcangyfrifon gwreiddiol yn gyffredinol – o 21 awr yn y flwyddyn gyntaf a saith awr ar ôl hynny, i 18 diwrnod yn y flwyddyn gyntaf fel y gwelir yn nhabl 3, a 12 diwrnod ar ôl hynny. Cafodd y costau newydd hyn eu rhannu â chydweithwyr yn yr Alban er mwyn cael eu sylwadau, o ystyried eu profiad (ym mis Ebrill 2018, yr Alban oedd y wlad gyntaf yn y DU i ddechrau Rhan 1 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010 – Dyletswydd Alban Decach⁶¹). Cafwyd yr ymateb canlynol gan gydweithwyr yn yr Alban:

mae'r amser a'r costau rydych chi'n eu hawgrymu yn edrych yn rhesymol. O'n profiad ni, mae gwahanol sefydliadau'n mynd ati mewn ffyrdd eithaf gwahanol, ac felly mae ganddyn nhw adnoddau gwahanol ar gyfer gweithredu'r FSD. Mae'n amhosibl meddwl am ffigur a fyddai'n adlewyrchu beth mae pawb yn ei wneud.

- 7.32 Gan gadw'r anawsterau hyn mewn cof, ond heb gael tystiolaeth eto i ddangos yn union beth yw'r amrywiadau, roedd Llywodraeth Cymru wedi gweithio'n agos gyda chynrychiolwyr cyrff cyhoeddus perthnasol i gytuno ar yr amcangyfrif gorau. Mae'r costau cyfle diwygiedig ar gyfer cyrff yn y sector cyhoeddus wedi'u hamcangyfrif isod. Bydd y costau hyn yn codi eto o 2021/22 ymlaen.

Tabl 4 – Cost cyfle – Amser staff mewn cyrff cyhoeddus perthnasol sy'n gysylltiedig â'r broses o roi hyn ar waith yn 2021/22 a 2022/23

Gweithgaredd	Enillion cyfartalog (canolrifol) yn y sector cyhoeddus, 2018	Amser	Nifer y cyrff cyhoeddus	Cost 2021/22***	Cost 2022/23***
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Gweinidogion Cymru	£94,500*	12 Diwrnod	12	£61,900	£61,900
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Awdurdodau Lleol	£64,500**	12 Diwrnod	22	£77,400	£77,400
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Byrddau Iechyd Lleol	£64,500**	12 Diwrnod	7	£24,700	£24,700
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith –	£64,500**	12 Diwrnod	3	£10,600	£10,600

61 <https://www.gov.scot/publications/fairer-scotland-duty-interim-guidance-public-bodies/>

Ymddiriedolaethau'r GIG					
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Awdurdodau Iechyd Arbennig	£64,500**	12 Diwrnod	1	£3,600	£3,600
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Awdurdodau Tân ac Achub	£64,500**	12 Diwrnod	3	£10,600	£10,600
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Awdurdodau Parciau Cenedlaethol	£64,500**	12 Diwrnod	3	£10,600	£10,600
Cost cyfle – Rhoi hyn ar waith – Awdurdod Cyllid Cymru	£64,500**	12 Diwrnod	1	£3,600	£3,600
Cyfanswm				£203,000	£203,000

*Mae'r penderfyniad ar Gyflogau a Lwfansau Aelodau⁶² yn dangos mai £94,442.50 oedd cyfartaledd cyfanswm cyflog Gweinidog (£102,100) a Dirprwy Weinidog (£86,785) ar gyfer 2017-18.

*Yn seiliedig ar ddata diweddaraf yr ASHE⁶³, enillion gros canolrifol yr awr ar gyfer 'Prif Weithredwyr ac uwch swyddogion' (Cod Galwedigaethau 111) yng Nghymru yn 2018. Mae 30% o gynnydd wedi cael ei ychwanegu i adlewyrchu argostau. Mae'r holl ddata'n rhagdybio 220 diwrnod gwaith. Defnyddiwyd yr un fethodoleg ar gyfer cyfrifo costau ag a gafodd ei defnyddio yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol o Fil Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

*** Cyflog blynyddol cyfartalog wedi'i rannu â 220 diwrnod y flwyddyn, wedi'i luosi â nifer y diwrnodau, wedi'i luosi â nifer y cyrff.

Newid diwylliant

7.33 Un o effeithiau'r Ddyletswydd fydd bod cyrff cyhoeddus perthnasol yn cefnogi ymhellach y gwaith o ddatblygu diwylliant sy'n ystyried effaith anfantais economaidd-gymdeithasol. Felly, bydd y Ddyletswydd yn newid pwyslais y broses o wneud polisiau a phenderfyniadau strategol, i un sy'n rhoi pwyslais mawr ar anghydraddoldebau. Mae'n bosibl hefyd y bydd cyrff cyhoeddus yn gwneud penderfyniadau gwahanol o ganlyniad i'r Ddyletswydd hon, ac efallai y bydd goblygiadau ariannol i'r penderfyniadau hynny. Ni allwn ddarogan y costau a fydd yn gysylltiedig â'r newid hwn mewn diwylliant ac unrhyw effeithiau ariannol posibl o ganlyniad i wneud penderfyniadau gwahanol yn y dyfodol. Dydyn ni ddim yn gwybod hynny, oherwydd bydd yr amser a'r adnoddau sydd eu hangen i gyflawni hyn yn amrywio, gan ddibynnu ar lle maen nhw wedi cyrraedd ar hyd eu taith o weithio fel hyn.

Costau cyfreithiol

7.34 Mae cyflwyno'r Ddyletswydd yn creu cyfle i benderfyniadau gael eu herio'n gyfreithiol ar y sail nad ydynt yn cydymffurfio â'r Ddyletswydd. Hynny yw, os na fydd corff cyhoeddus perthnasol yn cyflawni'r Ddyletswydd, mae'n bosibl y byddai unigolyn neu grŵp y mae penderfyniad y corff cyhoeddus hwnnw'n

62 Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Penderfyniad ar Gyflogau Aelodau – Bwrdd Taliadau Cynulliad Cenedlaethol Cymru [Rhyngwrdd]. Cynulliad Cenedlaethol Cymru, 2017. Ar gael yn: http://www.assembly.wales/Job%20Documents/Cams/Determination/Determination_Sep_17_EN.pdf

63 <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/annualsurveyofhoursandearnings/2020>

effeithio'n andwyol ar ei fuddiannau, yn gallu cyflwyno hawliad am adolygiad barnwrol yn erbyn yr awdurdod hwnnw.

- 7.35 O ran y costau a ddarperir yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol i gefnogi'r Ddeddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Ansawdd ac Ymgysylltu) (Cymru)⁶⁴, mae paragraff 218, tudalen 61 yn egluro:

“Er y gall methiant i gydymffurfio â'r ddyletswydd gael ei herio yn y llysoedd, bernir ei bod yn annhebygol y bydd y ddyletswydd yn gyfystyr â hawl i unigolyn gael gwasanaeth penodol. Er enghraifft, yn achos R (Dyer) v Welsh Ministers [2015] EWHC 3712 dyfarnwyd nad oedd y gyfundrefn statudol (Deddf y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Cymru) 2006)⁶⁵ yn addas i greu hawl i unigolyn gael darpariaeth gwasanaethau ac nad oedd dyletswyddau yn y gyfraith gyhoeddus wedi'u torri o ran casglu data ynghylch darpariaeth gwasanaethau nac wrth wneud penderfyniadau ar ddarpariaeth gwasanaethau. Gan hynny, er y gallai'r costau posibl sy'n gysylltiedig â heriau posibl drwy adolygiadau barnwrol fod yn sylweddol pe baent yn dod i'r fei, bernir nad yw hyn yn debygol iawn. Nid oes modd meintio'i'r costau hyn oherwydd hyd yn oed pe bai her adolygiad barnwrol yn codi, mae costau adolygiadau barnwrol yn amrywio'n sylweddol, felly mae'r gost yn anhysbys ar hyn o bryd.”

Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol

- 7.36 Mae'n rhaid i'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (y Comisiwn) annog a hybu dealltwriaeth o arferion da yng nghyswllt cydraddoldeb, a bydd hyn yn cynnwys y Ddyletswydd. Hefyd mae'n rhaid i'r Comisiwn, o dan adran 8(1)(e), orfodi Deddf Cydraddoldeb 2006⁶⁶. Mae dyletswyddau cyffredinol y Comisiwn o dan adrannau 11 a 12 o Ddeddf Cydraddoldeb 2006⁶⁷, a'i bwerau cyffredinol o dan adrannau 13 ac 14 o Ddeddf 2006, hefyd yn berthnasol i'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol.
- 7.37 Mae costau cyfle i'r Comisiwn wrth ddefnyddio ei staff presennol i ymgymryd â gwaith rheoleiddio ar gyfer y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol. Mae'r costau hyn wedi cael eu cyfrifo, ac mae'r Comisiwn wedi cytuno arnynt. Ar sail y gweithgarwch posibl a'r cyflogau staff presennol ar gyfer y staff ar radd briodol, amcangyfrifir bod y costau hyn yn £80,200 y flwyddyn. Mae'r costau hyn wedi digwydd wrth helpu Llywodraeth Cymru i baratoi'r deunyddiau ategol yn 2020/21, a byddan nhw'n digwydd eto o 2021/22 ymlaen.
- 7.38 Yn yr un modd ag elfennau eraill ei waith, bydd y Comisiwn yn blaenoriaethu ei raglen waith ar sail gwybodaeth, ac felly fe allai'r costau hyn amrywio.

Canlyniadau:

64 <https://senedd.wales/laid%20documents/pri-ld12572-em/pri-ld12572-em-w.pdf>

65 R (Dyer) v Welsh Ministers [2015] EWHC 3712 (Admin), [2015] MHLO 109 - Mental Health Law Online [Rhynggrwyd]. Mentalhealthlaw.co.uk. 2017 [dyfynnwyd 2 Ebrill 2019]. Ar gael yn: [http://www.mentalhealthlaw.co.uk/R_\(Dyer\)_v_Welsh_Ministers_\(2015\)_EWHC_3712_\(Admin\),_\(2015\)_MHLO_109](http://www.mentalhealthlaw.co.uk/R_(Dyer)_v_Welsh_Ministers_(2015)_EWHC_3712_(Admin),_(2015)_MHLO_109)

66 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/3/section/8#section-8-1-e>

67 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/3/section/11>

7.39 Mae Opsiwn 1 yn nodi'r costau sy'n gysylltiedig â pheidio â chyflwyno'r Ddyletswydd. Fodd bynnag, nid yw Llywodraeth Cymru yn gallu dweud faint o arian fyddai'n cael ei arbed, os o gwbl, yn sgil cyflwyno'r Ddyletswydd. Y rheswm am hynny yw bod y ffactorau sy'n dylanwadu ar anfantais economaidd-gymdeithasol yn gymhleth, ac yn aml yn gysylltiedig â'i gilydd ac yn anodd eu dadansoddi, fel sy'n cael ei egluro yn Opsiwn 1 ac y mae paragraff 7.4 yn sôn. Ar ben hynny, dim ond i nifer cyfyngedig o gyrff cyhoeddus y bydd y Ddyletswydd yn berthnasol, a allai leihau'r angen am newid ar draws systemau. Gan hynny, ystyrir nad oes modd mesur y costau sy'n gysylltiedig ag unrhyw arbedion posibl. Felly nid oes amcangyfrif wedi cael ei ddarparu, gan y byddai mor eang fel na fyddai o werth, a byddai'n gamarweiniol.

Crynodeb o'r costau:

7.40 Mae'r tablau isod yn crynhoi'r costau a nodwyd ar gyfer datblygu a chyflwyno ymgyrch i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd, hyfforddiant i staff, a datblygu, dosbarthu ac adolygu canllawiau statudol

Tabl 5 – Crynodeb o'r costau

	2020-21	2021-22	2022-23
Llywodraeth Cymru (tabl 1a ac 1b)	£128,200	£0	£0
Gweinidogion Cymru (tablau 2, 3 a 4)	£206,200	£61,900	£61,900
Awdurdodau Lleol (tablau 2, 3 a 4)	£259,800	£77,400	£77,400
Byrddau Iechyd Lleol (tablau 2, 3 a 4)	£83,900	£24,700	£24,700
Ymddiriedolaethau'r GIG (tablau 2, 3 a 4)	£35,200	£10,600	£10,600
Awdurdodau Iechyd Arbennig (tablau 2, 3 a 4)	£11,800	£3,600	£3,600
Awdurdodau Tân ac Achub (tablau 2, 3 a 4)	£17,100	£10,600	£10,600
Awdurdodau Parciau Cenedlaethol (tablau 2, 3 a 4)	£16,500	£10,600	£10,600
Awdurdod Cyllid Cymru (tablau 2, 3 a 4)	£5,300	£3,600	£3,600
TUC Cymru (tabl 2)	£600	£0	£0
CLILC (tabl 2)	£600	£0	£0
Y Trydydd Sector (tabl 2)	£1,200	£0	£0
Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol	£80,200	£80,200	£80,200
Cyfanswm	£846,600	£283,200	£283,200

Manteision

Llywodraeth Cymru

- 7.41 Mae'n anodd mesur yr union fanteision a ddisgwylir o ran lleihau'r anghydraddoldebau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol. Er enghraifft, nid yw'n bosibl amcangyfrif ar hyn o bryd i ba raddau y gallai'r Ddyletswydd leihau'r taliadau budd-dal a wneir ar hyn o bryd gan Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU (edrychwch ar baragraff 7.6). Fel y nodwyd ym mharagraff 7.26 uchod, yr Alban oedd y wlad gyntaf yn y DU i ddechrau'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol – Dyletswydd Alban Decach. Fodd bynnag, mae hi wedi bod yn anodd cael tystiolaeth am yr effaith yn yr Alban. Fel y mae paragraff 7.4 yn egluro, mae anfantais economaidd-gymdeithasol yn cynnwys nifer o ffactorau sy'n gysylltiedig â'i gilydd ac y mae'n anodd eu hynysu. Felly, mae'n anodd gwybod pa effaith fesuradwy y mae'r Ddyletswydd wedi'i chael ar y cam cynnar yma. Fodd bynnag, gwelwyd enghreifftiau lle mae'r Ddyletswydd wedi dylanwadu ar y broses o wneud penderfyniadau er mwyn helpu i leihau'r effaith economaidd-gymdeithasol.
- 7.42. Byddai cyflwyno'r Ddyletswydd yn cyflawni ymrwymïadau a wnaed gan Weinidogion, fel y mae paragraff 4.2 yn sôn. Fel y soniwyd ym mharagraff 4.17, mae'n ategu dyletswyddau eraill, gan helpu i roi ffocws cliriach i gyrff cyhoeddus perthnasol er mwyn targedu anghydraddoldebau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol – wrth wneud hynny, mae'n diogelu'r broses hon o wneud penderfyniadau at y dyfodol. Bydd yn helpu i sicrhau bod gwahanol gyrff cyhoeddus yn cydweithio'n well tuag at nod cyffredin, gan roi mwy o ffocws ac eglurder ynghylch beth mae anfantais economaidd-gymdeithasol yn ei olygu yng Nghymru, ac yn cymryd camau cadarnhaol i ddileu'r anfantais.
- 7.43 Bydd y Ddyletswydd yn helpu i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau canlyniadau sy'n bodoli yng Nghymru ar hyn o bryd mewn perthynas ag anfantais economaidd-gymdeithasol, fel sy'n cael ei ddisgrifio ym mharagraffau 4.20 - 4.30.
- 7.44 Yn olaf, bydd yn galluogi Cymru i ddod yn arweinydd yn y DU o ran gweithredu i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb, gan mai'r Alban yw'r unig wlad arall yn y DU sydd wedi dechrau'r Ddyletswydd hyd yma.

Cyrff cyhoeddus perthnasol

- 7.45 Yn ei hadroddiad diweddar⁶⁸, galwodd Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol am ddull cydweithredol o weithredu'r Ddyletswydd, gan fanteisio ar y cyfle i'w hintegreiddio yn y broses bresennol.

Mae angen i ni weithio gyda'n gilydd i sicrhau bod y ddyletswydd yn cael ei gweithredu'n llwyddiannus, fel rhan o ddull strategol o ddod â thlodi i ben, gan sicrhau nad yw hyn yn gosod haen arall o broses ond yn lle hynny bod ei

68 <https://www.futuregenerations.wales/wp-content/uploads/2020/06/IC-W-Chap-3-Equal-.pdf>

dyheadau'n cael eu hymgorffori yn y gofynion cynllunio ac adrodd sydd eisoes ar waith o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015.

- 7.46 Bydd y dull hwn yn helpu rhai cyrff cyhoeddus (gan nad yw Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015⁴ yn berthnasol i'r holl gyrff a restrir o dan y Ddyletswydd) i adeiladu ar y gwaith da maent eisoes wedi'i wneud wrth weithredu'r Ddeddf, gan gryfhau yn rhagor sut caiff yr egwyddor datblygu cynaliadwy ei rhoi ar waith, sy'n sicrhau bod cyrff cyhoeddus, wrth iddynt wneud eu penderfyniadau, yn ystyried yr effaith y gallent ei chael yn y dyfodol ar bobl sy'n byw eu bywyd yng Nghymru.
- 7.47 Drwy weithredu'r Ddyletswydd, bydd cyrff cyhoeddus perthnasol yn cael eu hannog i ystyried data a thystiolaeth sy'n gysylltiedig ag anghydraddoldeb canlyniadau o ganlyniad i anfantais economaidd-gymdeithasol, er mwyn deall effaith eu penderfyniadau'n well. Bydd ymgysylltu'n uniongyrchol ag unigolion a chymunedau y mae anfantais economaidd-gymdeithasol yn effeithio arnynt yn cyfrannu at y ddealltwriaeth hon. Mae canllawiau statudol yn argymhell bod cyrff cyhoeddus yn deall lle gallant gael yr effaith fwyaf o ran lleihau anghydraddoldebau, gan gyfrannu at greu Cymru sy'n fwy teg ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.
- 7.48 Mae'r adolygiad o gydraddoldeb rhwng y rhywiau hefyd yn cefnogi dull integredig, gan ddatgan yn adroddiad 2019⁶⁹:
- “Rhaid dysgu gwersi i sicrhau bod dyletswyddau newydd, fel y ddyletswydd economaidd-gymdeithasol, yn cael eu datblygu a'u gweithredu gydag alinio a dyletswyddau presennol mewn cof.”*
- 7.49 Drwy gydweithio â'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol a Swyddfa Cenedlaethau'r Dyfodol, mae adnodd mapio wedi cael ei baratoi i helpu cyrff cyhoeddus i ystyried cyfleoedd i ddefnyddio'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol, Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus a dyletswyddau Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol mewn ffordd gyson, gan leihau'r baich a chymryd cyfleoedd i ystyried anfantais economaidd-gymdeithasol yn y prosesau presennol. Bydd bwrw ymlaen â dull gweithredu mwy integredig yn y pen draw yn gwella sut mae sefydliad yn ystyried cydraddoldeb. Drwy wneud hyn, bydd cyrff cyhoeddus perthnasol yn deall effaith eu penderfyniadau'n well, gan gynyddu eu cyfraniad at fynd i'r afael ag anghydraddoldebau ehangach ac, o'r herwydd, nodau Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus¹⁸, gan helpu i ddiwallu eu rhwymedigaethau o dan Ddeddf Hawliau Dynol²³ 1998 a chyfraith hawliau dynol ryngwladol.
- 7.50 Yn ei hanfod, canlyniad gweithredu'r Ddyletswydd yn y pen draw yw sicrhau canlyniadau gwell i'r rheini sy'n dioddef anfantais economaidd-gymdeithasol, ac mae dull integredig yn adlewyrchu hyn.

Cyrff cyhoeddus perthnasol a'r dinesydd

69 <https://chwaraeteg.com/wp-content/uploads/2019/09/Gwneud-Nid-Dweud-%E2%80%93-Adroddiad-Cryno.pdf>

7.51 Drwy weithredu yn yr ysbryd a fwriadwyd gan y Ddyletswydd, mae nifer o fanteision i'r cyrff cyhoeddus perthnasol eu hunain ac i'r cyhoedd.

Llywodraethu:

7.52 O fewn y canllawiau statudol, a gyhoeddir ochr yn ochr â chychwyn y Ddyletswydd, cynghorir cyrff cyhoeddus perthnasol i sicrhau eu bod yn cadw trywydd archwilio ar gyfer yr holl benderfyniadau a wneir o dan y Ddyletswydd. Yn y cyd-destun hwn, dylai 'trywydd archwilio' adlewyrchu cofnod cam wrth gam o'r dystiolaeth a gasglwyd fel sail i benderfyniad, gan gynnwys tystiolaeth:

- sy'n nodi unrhyw effeithiau tebygol a gaiff penderfyniad o'r fath mewn perthynas â'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol; a
- sut rhoddwyd sylw dyledus, gan gynnwys cofnodion o'r newidiadau i'r penderfyniad.

7.53 Bydd gallu dangos hyn yn rheolaidd mewn ffordd agored a thryloyw, yn y pen draw, yn arwain at well perfformiad a mwy o ymddiriedaeth ac ymgysylltiad â rhanddeiliaid a sefydliadau partner. Mae hyn yn cefnogi egwyddorion llywodraethu da yn y sector cyhoeddus, fel y nodir yn y 'Fframwaith Rhyngwladol'⁷⁰, yn enwedig egwyddor B:

Bod yn agored ac ymgysylltu â rhanddeiliaid yn eang – gan fod endidau yn y sector cyhoeddus yn cael eu sefydlu a'u rhedeg er budd y cyhoedd, dylai eu cyrff llywodraethu sicrhau eu bod yn agored o ran eu gweithgareddau. Dylid defnyddio sianeli cyfathrebu ac ymgynghori clir y gellir ymddiried ynddynt i ymgysylltu'n effeithiol â phob grŵp o randdeiliaid, fel dinasyddion unigol a defnyddwyr gwasanaethau, yn ogystal â rhanddeiliaid sefydliadol. Yn ogystal â'r gofynion cyffredinol ar gyfer gweithredu er budd y cyhoedd.

7.54 Drwy weithredu fel hyn, bydd cyrff cyhoeddus perthnasol yn gallu darparu tystiolaeth i'r dinasyddion hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol o sut maent wedi ystyried effaith y penderfyniad strategol arnynt. Bydd yn sicrhau bod newidiadau wedi cael eu hystyried, ac wedi cael eu gwneud pan fydd hynny'n berthnasol, i leihau effaith economaidd-gymdeithasol penderfyniad. Bydd hyn yn cyfrannu at ganlyniadau gwell i'r rheini sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.

7.55 Yn y pen draw, bydd gweithio yn y ffordd agored a thryloyw hon yn debygol o arwain at lai o bryderon a chwynion ynghylch sut mae cyrff cyhoeddus perthnasol yn gwneud penderfyniadau ac yn cyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd.

Ymgysylltu:

7.56 Mae'r canllawiau statudol hefyd yn argymhell y dylai cyrff cyhoeddus perthnasol ddeall lle gallant gael yr effaith gadarnhaol fwyaf o ran lleihau anghydraddoldebau canlyniadau. Ar wahân i hynny, maen nhw'n argymhell bod

⁷⁰ <https://www.cipfa.org/policy-and-guidance/standards/international-framework-good-governance-in-the-public-sector>

cyrff cyhoeddus yn ymgysylltu'n uniongyrchol ag unigolion a chymunedau y mae anfantais economaidd-gymdeithasol yn effeithio arnynt er mwyn cyfrannu at wneud penderfyniadau strategol, er enghraifft drwy ddiwyddiadau ymgynghori ac ymgysylltu.

- 7.57 Bydd ymgysylltu ag aelodau o'r cyhoedd sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol yn rhoi budd i'r cyhoedd ac i'r cyrff cyhoeddus perthnasol fel ei gilydd. Bydd yn rhoi cyfle i unigolion gymryd rhan yn y gwaith o ddylanwadu ar benderfyniadau strategol a allai effeithio arnynt nhw. Mae'n gyfle i'r rheini sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed, gan ganiatáu mwy o dryloywder yn y broses o wneud penderfyniadau. Bydd hefyd yn rhoi gwell dealltwriaeth i ddinasyddion o sut mae cyrff cyhoeddus perthnasol yn gweithredu ar eu rhan, a sut mae cyrff cyhoeddus yn ystyried anghenion y rheini sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol. Bydd defnyddio profiadau go iawn yn rhoi gwell dealltwriaeth i gyrff cyhoeddus perthnasol o'r anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol, gan gyfrannu at wneud penderfyniadau'n well ac arwain at ganlyniadau gwell yn y pen draw.
- 7.58 Bydd y Ddyletswydd yn newid y ffordd mae'r cyrff cyhoeddus perthnasol yn mynd i'r afael ag anfantais economaidd-gymdeithasol a'r hyn sy'n ei hachosi, gan helpu i wella llesiant economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol hirdymor y bobl a'r cymunedau maen nhw'n ceisio eu helpu, gan adael gwaddol gwell i genedlaethau'r dyfodol a sicrhau bod Cymru yn wlad lle gall pob dinesydd ffynnu, nid dim ond rhai dinasyddion dethol.

Y Trydydd Sector

- 7.59 Mae'r canllawiau statudol yn annog cyrff cyhoeddus perthnasol i fabwysiadu'r egwyddorion a nodir yng [nghynllun trydydd sector](#) Llywodraeth Cymru, a drwy hynny darparu manteision i gyrff cyhoeddus perthnasol ac i'r cyhoedd. Er enghraifft gall y trydydd sector helpu gyda'r canlynol:
- trawsnewid y ffordd mae gwasanaethau cyhoeddus yn bodloni gofynion nawr ac yn y dyfodol, drwy drin pobl a chymunedau fel asedau ac yn gyfartal wrth ddylunio a darparu gwasanaethau, nid dim ond eu trin fel y rheini a fydd yn derbyn gwasanaethau;
  - gwneud i adnoddau corff cyhoeddus fynd ymhellach o lawer drwy hyrwyddo eu defnyddio mewn ffyrdd gwahanol a newydd sy'n cryfhau unigolion a chymunedau; a
  - darparu partneriaethau effeithiol ar sail gwerthfawrogiad o gyfraniad neilltuol pob parti.
- 7.60 Er na fyddai'r Ddyletswydd ei hun yn gofyn i'r trydydd sector nac i awdurdodau lleol wneud dim mwy na'r hyn sy'n ofynnol yng nghynllun y trydydd sector, drwy ymgysylltu â'r trydydd sector, bydd cyrff cyhoeddus yn gallu defnyddio'r rhwydweithiau presennol i ymestyn eu cyrhaeddiad i'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas a chael gwell dealltwriaeth o'r anghydraddoldebau sy'n wynebu cymunedau.

7.61 Drwy gydol argyfwng Covid-19 a llifogydd 2020, dangosodd y trydydd sector pa mor hanfodol oedd ei waith gyda chyrrff cyhoeddus i gefnogi cymunedau. Mae cydweithio â chyrrff cyhoeddus fel hyn yn sicrhau bod lleisiau pobl yn cael eu clywed a'u hystyried, gan arwain yn y pen draw at ganlyniadau gwell i'r rheini sy'n wynebu anghydraddoldebau canlyniadau.

Y dinesydd

7.62 Bydd y Ddyletswydd o fudd i ddinasyddion Cymru drwy helpu i leihau anghydraddoldeb canlyniadau drwy sicrhau bod cyrrff cyhoeddus perthnasol yn rhoi sylw dyledus i anfantais economaidd-gymdeithasol wrth wneud pob penderfyniad strategol.

7.63 Bydd hefyd o fudd i ddinasyddion Cymru drwy ddarparu lle i fyw sydd o fudd i bawb ac nid dim ond rhai.

CRYNODEB A'R OPSIWN SY'N CAEL EI FFAFRIO

7.64 Nid yw **Opsiwn 1** yn cynnig unrhyw newid i'r ffordd bresennol o weithio. Mae'n bosibl y byddai parhau fel hyn yn cynyddu anfantais economaidd-gymdeithasol, er enghraifft fel y nodwyd uchod ym mharagraffau 7.6 a 7.7 mae'r dystiolaeth yn dangos y rhagwelir y bydd tlogi'n cynyddu yng Nghymru. Mae risg yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn felly, gan y byddai cynnal y sefyllfa bresennol yn colli'r cyfle i leihau'r anghydraddoldebau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.

7.65 Mae **Opsiwn 2** yn creu Dyletswydd gyffredinol newydd sy'n mynnu bod cyrrff cyhoeddus perthnasol – wrth wneud penderfyniadau strategol, fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion – yn ystyried sut gallai eu penderfyniadau helpu i leihau'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae'r opsiwn hwn yn cynnig y ffordd orau ymlaen i sicrhau bod ystyriaeth economaidd-gymdeithasol yn cael ei gwreiddio'n llwyddiannus fel egwyddor wrth galon y broses o wneud penderfyniadau mewn cyrrff cyhoeddus perthnasol. Bydd yn helpu i sicrhau bod gwahanol gyrrff cyhoeddus yn gweithio'n well gyda'i gilydd tuag at nod cyffredin, gan roi eglurder ynghylch sut beth yw anfantais economaidd-gymdeithasol yng Nghymru, ac yn galluogi gweithredu cadarnhaol i symud Cymru yn gyflymach ar ei thaith i gryfhau cydraddoldeb a hawliau dynol yng Nghymru. Bydd hefyd o fudd i ddinasyddion Cymru drwy ddarparu lle i fyw lle mae gan bawb gyfle i ffynnu, ni waeth pwy ydyn nhw nac o ble maen nhw'n dod.

7.66 Er nad yw'n bosibl amcangyfrif i ba raddau y bydd y Ddyletswydd yn lleihau'r costau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol (ee taliadau lles Llywodraeth Cymru a'r DU), mae'n amlwg bod y costau sydd wedi'u nodi yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol hwn ar gyfer gweithredu'r Ddyletswydd yn fach iawn o'u cymharu. Yn y cyd-destun hwn, byddai ond angen i'r Ddyletswydd arwain at ostyngiad bach mewn anfantais economaidd-gymdeithasol er mwyn i'r manteision fod yn fwy na'r costau a chyfiawnhau'r gost ychwanegol sy'n gysylltiedig ag opsiwn 2.

8. Ymgynghori

8.1 Fel y mae Adran 5 yn egluro, defnyddiwyd Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft fel rhan o'r dogfennau a oedd yn gysylltiedig â'r ymgynghoriad, ac mae'r sylwadau a gafwyd yn cael eu hadlewyrchu isod, fel y bo'n briodol. Mae paragraffau 7.26-7.28 yn sôn am y sylwadau a gafwyd ar yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol drafft.

9. Asesiad o'r Gystadleuaeth

9.1 Mae asesiad o'r gystadleuaeth wedi cael ei gynnal. Nid oes unrhyw effeithiau niweidiol ar gystadleuaeth. Dyma'r canlyniadau:

Cwestiwn	Ateb ✓ neu X
C1: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arnynt, a oes gan unrhyw gwmni gyfran o fwy na 10% o'r farchnad?	X
C2: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arnynt, a oes gan unrhyw gwmni gyfran o fwy nag 20% o'r farchnad?	X
C3: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arnynt, a oes gan y tri chwmni mwyaf gyda'i gilydd gyfran o leiaf 50% o'r farchnad?	X
C4: A fyddai costau'r rheoliad yn effeithio'n sylweddol fwy ar rai cwmnïau nag eraill?	X
C5: Ydy'r rheoliad yn debygol o effeithio ar strwythur y farchnad, gan newid nifer neu faint cwmnïau?	X
C6: A fyddai'r rheoliad yn arwain at gostau sefydlu uwch ar gyfer darpar gyflenwyr neu gyflenwyr newydd nad oes yn rhaid i gyflenwyr presennol eu talu?	X
C7: A fyddai'r rheoliad yn arwain at gostau rheolaidd uwch ar gyfer darpar gyflenwyr neu gyflenwyr newydd nad oes yn rhaid i gyflenwyr presennol eu talu?	X
C8: Ydy newid technolegol cyflym yn nodwedd amlwg yn y sector?	X
C9: A fyddai'r rheoliad yn cyfyngu ar allu cyflenwyr i ddewis pris, ansawdd, amrywiaeth neu leoliad eu cynnyrch?	X

10. Adolygu ar ôl gweithredu

- 10.1 Fel yr eglurwyd ym mharagraff 7.4, mae'r anghydraddoldebau canlyniadau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol yn gymhleth ac yn gysylltiedig â phenderfynyddion ehangach.
- 10.2 Nod y dull gweithredu a amlinellir yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol yw darparu fframwaith effeithiol ar gyfer dangos canlyniadau ac effeithiau heb ormod o faich ychwanegol. Bydd y dull hwn yn sail i'r monitro a'r gwerthuso sy'n gysylltiedig â'r Ddyletswydd, gan ddefnyddio data gweinyddol ac arolwg a gesglir yn rheolaidd, ynghyd â thystiolaeth ansoddol gan randdeiliaid allweddol a'r rheini sy'n derbyn gwasanaethau.
- 10.3 Bydd y canllawiau statudol sy'n cefnogi'r Ddyletswydd yn helpu cyrff cyhoeddus drwy nodi ystod o ffyrdd y gall cyrff cyhoeddus ddeall anghydraddoldebau canlyniadau yn well a lle gallant gael yr effaith fwyaf. Er enghraifft, drwy ystod eang o ddata meintiol a thystiolaeth arall y mae ganddyn nhw fynediad ati'n barod, gan gynnwys:

- Data cyflogaeth blynyddol a gyhoeddir o dan ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus⁷¹
- Adroddiad y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, A yw Cymru'n Decach?⁷²
- Fframwaith mesur y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol ar gyfer cydraddoldeb a hawliau dynol⁷³ i osod y dangosyddion ar gyfer A yw Cymru'n Decach?
- Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol gan Lywodraeth Cymru⁷⁴
- Ystadegau sydd ar gael gan StatsCymru⁷⁵ a'r Swyddfa Ystadegau Gwladol⁷⁶
- Tlodi Incwm Cymharol (Cartrefi Islaw'r Incwm Cyfartalog)⁷⁷
- Tlodi Parhaus⁷⁸
- Llesiant ac Arian, gan gynnwys Amddifadedd Materol (Arolwg Cenedlaethol Cymru)⁷⁹
- Data Incwm a Chyfoeth y Swyddfa Ystadegau Gwladol⁸⁰
- Adroddiad Llesiant Cymru gan Lywodraeth Cymru⁸¹
- Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol gan Chwarae Teg⁸²
- Adroddiad Cyflwr y Genedl gan Gomisiynydd Pobl Hŷn Cymru.⁸³

71 <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Equality-and-Diversity/Public-Sector-Equality-Duty>

72 <https://www.equalityhumanrights.com/cy/publication-download/yw-cymru%E2%80%99n-decach-2018>

73 <https://www.equalityhumanrights.com/cy/measurement-framework-equality-and-human-rights>

74 https://llyw.cymru/tueddiadau-dyfodol-2017?_ga=2.241557185.239853787.1575891922-1552809866.1563181093

75 <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue>

76 <https://www.ons.gov.uk/>

77 <https://llyw.cymru/tlodi-incwm-cymharol>

78 <https://llyw.cymru/tlodi-parhaus>

79 <https://llyw.cymru/arolwg-cenedlaethol-cymru-llesiant-ac-arian>

80 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/personalandhouseholdfinances/incomeandwealth>

81 <https://llyw.cymru/llesiant-cymru-2019>

82 <https://chwaraeteg.com/prosiectau/adolygiad-o-gydraddoldeb-rhywiol/#cam-dau>

83 <https://www.olderpeoplewales.com/cy/reviews/SOTN.aspx>

- Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (WIMD)⁸⁴
- Amcangyfrifon lleol tlodi plant y Gynghrair Dileu Tlodi Plant⁸⁵

10.4 Ac ystyried y lluo o ganlyniadau a ragwelir o ganlyniad i'r Ddyletswydd, bydd rhaglen o weithgareddau i fonitro ac i werthuso'r uchod yn cael ei datblygu i gyd-fynd â gweithgareddau allweddol, a bydd ystod o ddulliau ymchwil a gwerthuso'n cael eu hystyried, yn dibynnu ar natur y data sydd eu hangen.

---

⁸⁴ <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Community-Safety-and-Social-Inclusion/Welsh-Index-of-Multiple-Deprivation>

⁸⁵ <http://www.endchildpoverty.org.uk/child-poverty-in-your-area-201415-201819/>